

SİYAH EKONOMİK GÜÇLENDİRME

Engeller ve Yeniden Kavramsallaştırma

Black Economic Empowerment Handicaps and Reconceptualization

Şenol Öztürk

Çeviren Oğulcan Köksal

SİYAH EKONOMİK GÜÇLENDİRME Engeller ve Yeniden Kavramsallaştırma
Black Economic Empowerment Handicaps and Reconceptualization

Şenol Öztürk

Afrika Vakfı, Ağustos 2025

Editör

Hacer Atabaş

Kapak / Mizanpaj

Murat Mutluoğlu

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları Afrika Vakfına ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

Afrika Vakfı

E-Posta: info@afrikavakfi.org

Yürüttüğümüz eğitim, araştırma ve yayın faaliyetlerinin devamlılığı için desteklerinizi beklemekteyiz. Siz de bağışlarınızla bilgi üretimine, akademik çalışmalara ve eğitim programlarımıza katkıda bulunabilirsiniz. Destekleriniz için teşekkür ederiz.

BURS KAMPANYASI IBAN

TR38 0020 9000 0119 3954 0000 08

ZEKAT KAMPANYASI IBAN

TR11 0020 9000 0119 3954 0000 09

“Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5’inci maddesinin 2’nci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir.”

SİYAH EKONOMİK GÜÇLENDİRME

Engeller ve Yeniden Kavramsallaştırma

ŞENOL ÖZTÜRK

Çeviren

OĞULCAN KÖKSAL

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	9
TARİHSEL BİR BAKIŞ	11
SEGP'nin Benimsenmesiyle Ekonomik Yapının Irkçı Nitelikten Çıkarılması.....	13
SEGP'NİN TANIMI	15
SEGP'Yİ ETKİLEYEN YASAL ÇERÇEVE	17
SEGP'YE ETKİ EDEN KURUMSAL FAKTÖRLER	18
SEGP'NİN EKSİKLİKLERİ	19
SEGP'nin Performansının Değerlendirilmesi.....	19
Varlık Transferi ve Siyahi Mülkiyet Performansı.....	21
İstihdam ve Yeteneklerin Durumunun Değerlendirilmesi	24
Tercihli Tedarik ve KOBİ Performansı	26
Toprak Reformu ve Kırsal Kalkınma Performansı.....	27
Ekonomik Performans.....	29
Sosyal Refah Performansı.....	30
SIYAH EKONOMİK GÜÇLENDİRME PROGRAMINIIN SINIRLILIKLARI.....	35
Ekonomik Yapı.....	35
Nitelikli Devlet Bürokrasisinin Eksikliği ve Yanlış Yönetim	40
Hedef Kitlenin Yetersizliği.....	43

SIYAH EKONOMİK GÜÇLENDİRME PROGRAMINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER.....	44
Yetersiz Planlama	44
Yanlış Yönetim ve Yolsuzluk.....	45
Popülizm.....	46
Yeni Sanayici Sınıfı Yaratmanın Gereksiz Olduğu Argümanı	46
LİTERATÜRDEKİ YENİ POLİTİKA ÖNERİLERİ	47
SON SÖZ	51
KAYNAKÇA.....	57
KISALTMALAR	64
DİZİN	64
YAZAR VE ÇEVİREN HAKKINDA	64

ÖZET^{*}

1994 sonrası yeni demokratik hükümetin ekonomik düzeni değiştirme teşebbüsü olarak Siyah Ekonomik Güçlendirme Programı (SEGP), ırkçılık sebebiyle ekonomik olarak ötekileştirilenlere ayrıcalık tanıma amacı güden bir strateji olarak benimsenmiştir. Buna rağmen, SEGP'ye yönelik değerlendirmeler göstermektedir ki bu stratejinin makro-ekonomik çıktıları, demokrasinin otuzuncu yılında yapması beklenen sosyo-ekonomik etkiyi hala yapamamıştır.

Stratejiyi değerlendiren bu araştırma hem hükümet hem de sivil toplum adına daha doğru ve faydalı sonuçlara ulaşmak için stratejinin önemli ölçüde yeniden kavramsallaştırılmasının ve formüle edilmesinin gerekli olduğunu önermektedir. Çalışma ayrıca, stratejik bir hükümet girişimi olarak SEGP'nin, uygulanması na engel olan belirli yapısal engeller tarafından kısıtlandığını göstermektedir. Bu engellerden bazıları, serbest bir ekonomide küresel sermaye güçlerine karşı ekonomik korunmasızlık, kayırmacı yönetim, hedeflenen nüfusun sayısal olarak büyüklüğü ile ulaşılması planlanan amaç karşısında hedef kitlenin sahip olduğu eksikliklerdir.

Bunlara ek olarak, strateji kurumsal bir bakış açısından değerlendirildiğinde; ekonomik yapı, küreselleşmenin makroekonomiye etkileri, yönetsel zayıflıklar ve idarenin kalitesi ile hedeflenen nüfusun yetersizliklerinin, Güney Amerika'nın, SEGP stratejisinin de performansını etkileyen sosyo-ekonomik yapının oluşumuna katkıda bulunduğu görülmüştür.

Bu çalışma literatür incelemesi yoluyla, SEGP'nin, Güney Afrika'da öncesinde dezavantajlı konumda olan toplum kesimlerinin durumunu iyileştirmedeki rolünü değerlendirmekte ve SEGP'deki kurumsal faktörlerin etkilerini bütüncül bir şekilde analiz etmeyi ve nihayetinde de mevcut SEGP'ye yönelik tamamlayıcı politika önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır.

1 ^{*} Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından desteklenen doktora sonrası araştırma projesinin bir parçası olarak hazırlanmıştır. Yazar, TÜBİTAK'a desteği için teşekkür etmektedir.

GİRİŞ

1994 sonrası yeni demokratik düzenlemeden sonra Güney Afrika, sömürge sonrası rejimin ve apartheid'in yüzyılı aşkın bir süredir devam eden ayrımcı politikalarının ürettiği eşitsiz ekonomik yapıyı dönüştürmek için çok büyük bir toplumsal güçlendirme programı başlatmıştır. Siyah Ekonomik Güçlendirme Programı (SEGP), daha önceden ötekileştirilmiş gruplara (Afrikalı, Hint, beyaz olmayan, Çinli ve özellikle de genç, kadın, engelli ve kırsal yoksullara) yardım etmek ve büyümeyi canlandırmak için Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (TSB) bünyesinde bir program olarak benimsenmiştir. Bu programlar iyi niyetlerle başlatılmış olsa da zayıf hedefler ve neticeler, elverişsiz ekonomik şartlar ve kayırmacılık gibi uygulama zorlukları sebebiyle bazı açılardan eleştirilmiştir.

Eğitimde, temel hizmetlere ulaşım ve yoksulluğu azaltma konusunda önemli gelişmeler sağlansa da SEGP aracılığıyla gerçek ekonomik özgürlüğü kazanmak için daha gidilecek uzun bir yol olduğu bütün taraflarca kabul edilmektedir. Örneğin, 1994'te oluşturulan İmar ve Kalkınma Programı (İKP), ekonomiyi 2014 yılına kadar dönüştürecek geniş ekonomik hedeflerin ana hatlarını çizmiştir (TSB, 2003: 3). Ancak bugün bile ekonomik yapıdaki değişiklikler oldukça düşük seviyededir.

SEG programının benimsenmesinin iki temel gerekçesi bulunmaktadır ilk olarak, sosyal adalet ve tazmin yönünden önceleri dezavantajlı durumda olan kişilere varlık aktarımını geliştirme ve ekonomik yapıyı dönüştürme ve ikinci olarak da ekonomik kalkınma için bir gereklilik olarak nüfusun çoğunluğunu oluşturan zayıf kesimlerin beşerî sermaye oluşumu için yetenek gelişiminin hızlandırmak.

Geniş Tabanlı Siyah Ekonomik Güçlendirme Programı (GT-SEGP) Güney Afrika için ayrıca çok kritik bir öneme sahiptir. Çünkü Güney Afrika, kalkınmacı bir devlet olmayı, ekonomik ve toplumsal gelişmeyi eş zamanlı olarak gerçekleştirmeyi ve ekonomiyi pro-aktif olarak yönlendirmeyi amaçlamaktadır.

Programı inceleyen araştırmacılar genel olarak daha doğru ve faydalı sonuçlar elde etmek için SEGP'yi yeniden kavramsallaştırmayı ve formüle etmeyi önermektedir. Buna rağmen, incelendiğinde, yaklaşımları ve önerileri bu çalışmaların genel olarak taraflı olduklarını ve gizli bir ideoloji içerdiklerini göstermektedir. Bugüne kadar SEGP'nin sorunlarını çözmek için yapılan başarısız girişimlere rağmen program, Güney Afrika'nın daha önceden dezavantajlı durumda olan insanlarına imkân sağlamak için mecburi bir eylem gibi gözükmemektedir ve kendisinden faydalanmak isteyenlere bu faydayı sağlayıp sağlamadığına dair temel bir anlayış geliştirmek için kapsamlı bir şekilde ele alınmalıdır.

SEGP stratejisinin gelişim süreci incelendiğinde, SEGP'nin başarısını engelleyen faktörlerin öncelikli olarak birbiriyle ilişkili yapısal sorunlar oldukları ve dolayısıyla da Güney Afrika'nın ekonomik, politik ve sosyal yapısının gerçekliklerine uygun bir şekilde doğru ve bütüncül bir yaklaşım uygulanarak ortadan kaldırılabilirceği anlaşılmaktadır.

Bu doğrultuda bu çalışma, SEGP gibi sosyo-ekonomik bir kavramı çok işlevsel bir şekilde ele alan ve sosyal teori tarafından da yaygın olarak kullanılan refah devletinin kurumsal yaklaşım analizine dayanmaktadır.

Bu çalışma, sistematik bir literatür taramasına başvurularak, SEGP'yi etkileyen kurumsal faktörleri ve programa yöneltilen eleştirileri göstermeyi ve SEGP için en uygun politikayı geliştirmeyi amaçlamaktadır.

TARİHSEL BİR BAKIŞ

1948 yılında Ulusal Parti (UP), Hint kökenli ve beyaz olmayan insanlara karşı sistematik ayrımcılığı da içerecek şekilde siyahi insanlara yönelik yasal bir ayrımcılıkla birlikte apartheid rejimini kendi resmi politikası olarak benimsemiştir. Fakat bununla birlikte, diğer birçok Afrika ülkesi bağımsızlıklarını kazanmaya başlamış ve Afrika Ulusal Kongresi'nin 1960'larda ve 1970'lerdeki demokrasi için harekete geçmesinde önemli bir rol oynaması örneğinde olduğu gibi özgürlükçü hareketleri desteklemiştir (Rakometsi, 197-112 :2008; SAHO, 10 Ağustos 2017). Apartheid rejimine karşı yerel ayaklanmanın yanı sıra uluslararası toplum, Güney Afrikalıların çoğuna uygulanan baskılardan daha fazla haberdar olmuştur ve bu da 1964'ten itibaren yaptırım çağrılarına yol açmıştır. Yaptırımlar 1980'lerde daha ağır hale gelmiştir. Yaptırımların etkisinin tam olarak hissedilmesi ve ülke içindeki siyasal hareketler tarafından, örneğin Birleşik Demokratik Cephe (BDC) tarafından kazanılan ivmeyle birlikte 1990'lar apartheid rejiminin teslim oluşuna sahne olmuştur. Demokratik bir Güney Afrika için Uzlaşma (DGAU) görüşmeleri, Afrika Ulusal Kongresi'nin 1994'te gerçekleşen ilk demokratik seçimleri kazanmasıyla birlikte demokratik bir yapılanmayı getirmiştir (Maharaj, 2008: 25).

Siyasal özgürlüğün 1994'te kazanılmasına rağmen kolonyal miras ve ırkçı politikalar ülkenin daha önceden dezavantajlı olan nüfusunun çoğunu, beyaz kapitalistlerin etkin olduğu (ve hala da öyle olan) temel ekonomiye katılmanın dışında bırakmıştır. Apartheid boyunca siyahi nüfus istihdam, beşeri sermaye, işletme mülkiyeti, yönetim ve sosyal ve fiziksel hizmetlere erişim ile ilgili konularda yasalarla ayrımcılığa uğratılmıştır (Engdahl ve Hauki, 2001: 11; Patel ve Graham, 2002: 194).

Bu sistematik güç kırma, yetenek geliştirmek için sınırlı imkânı olan toprağı olmayan siyahi bir çoğuns luk doğurmuş ve siyahiler kendi istihdamını ve girişimciliğini oluşturmaktan, teknolojik ve profesyonel iş imkanları elde etmekten ve uzun dönemli sermaye artışı ve büyümeden bilinçli olarak mahrum bırakmıştır (TSB, 2003: 7).

Güney Afrika'da eşitsizlik ve sömürünün, 1880'lerin sonunda siyahi insanların evlerinden sürülmesi ve madenlerde işçiliğine zorlanmalarıyla başladığı kabul edilebilir. Bu zorla çalıştırma politikasıyla birlikte, siyahiler kendi üretken becerilerini ve yeteneklerini kaybetmişlerdir (Makhunga, 2008: 2).

1913'teki Toprak Yasası, siyah Afrikalıları ülkenin yüzölçümünün sadece yüzde 7,3'ünü oluşturan ve siyahilere tahsis edilmiş kırsal alanlar dışında toprak satın almayı yasaklamıştır. Bu yasanın ve Grup Bölgeler Yasasının sonucu olarak, Güney Afrika'daki verimli toprakların yüzde 86'sı beyazlar tarafından mülk edinilmişti (Engdahl ve Hauki, 2001: 12; Makhunga, 2008: 25).

Siyahiler, beyazlar tarafından kontrol edilen bir ekonomide yalnızca emek gücü olarak çalışabilmekte-lerdi ve yasaya göre ülke içinde serbest dolaşımları sınırlandırılmıştı. Sadece kendi bölgelerinde günlük temel tüketim mallarının ticaretini yapabilmekte-lerdi. 1952’de Yerli Hukukunu Düzenleme Kanunu ile kasabalarda daimî ikamet hakkına sahip siyahların tanımı tekrar daraltılmıştır (Engdahl ve Hauki 2001: 11; Butler, 2001: 54).

Siyahilerin bir kişiden daha fazla personel istihdam eden işletme kurmaları yasaklanmış ve bazı sektör-lerde istihdam edilmeleri de sınırlandırılmış veya yasaklanmıştı. Bunun sonucu olarak siyahiler finans, üretim ve toptancılık gibi önemli sektörlerden girişimci olarak, teknik ve yönetsel nitelik gerektiren mesleklerden ise işgücü olarak dışlanmıştı (Engdahl ve Hauki, 2001: 11).

1953 yılında, siyahlara yönelik Bantu eğitim sistemi uygulamaya geçirilmiştir. Bu sistemde bilim ve ma-tematik müfredattan çıkartılırken, siyahiler sadece sosyal bilimler, öğretmenlik ve avukatlık okuyabilmekteye-di. Siyah öğrenciler belirli durumlarda ve özel hükümet izinleriyle birlikte beyazların üniversitelerinde işletme, finans ve mühendislik okuyabilmekteydi. 1953 tarihli Siyahların Eğitimi Yasası siyahların eğitim harcamalarını siyahların vergileriyle aynı düzeye sabitlemiştir ve 1959 tarihli Üniversite Eğitim Yasası ekiyle birlikte siyah öğrencilerin beyazlarla birlikte eğitim alması yasaklanmıştır.

Eşitsizlik Boyutu	Oran (%)
Beyazların toplam nüfusa oranı	13
Profesyonel ve idari pozisyonlardaki beyazların oranı	80 ve 93
JMKB’de siyah yöneticiye sahip şirketlerin oranı	0,5
20 yaşın üzerindeki resmi eğitim almış siyahların oranı	20
Siyahlarda ortalama okuryazarlık oranı	73
Beşinci sınıfı geçebilen siyah oranı	20
Siyah, colored-melez ve Hintlilerin gelirlerinin beyazlarınkine oranı	13, 27 ve 40

Tablo 1 *Apartheid Sonrası Eşitsizliği Gösteren Bazı Boyutlar*

(Makhunga, 2008: 22-23; Engdahl ve Hauki, 2001: 12; Rensburg, 2010: 32; Human, 2006: 3)

SEGP'nin Benimsenmesiyle Ekonomik Yapının Irkçı Nitelikten Çıkarılması

1994 sonrasındaki dönemde, toplumdaki dezavantajlı gruplara ekonomik ve sosyal haklar sağlamak amacıyla bir yeniden yapılandırma ve varlık transferi süreci oluşturulmuştur -bu program daha sonra Siyah Ekonomik Güçlendirme Programı (SEGP) olarak adlandırılmıştır.²

SEGP, 1994 yılında uygulamaya geçirilen İmar ve Kalkınma Programı -*The Reconstruction and Development Programme (RDP)*- ile birlikte başlatılmış ve 1996'da uygulamaya geçirilen Büyüme, İstihdam ve Yeniden Dağıtım Programı (BİYDP) -*Growth, Employment and Redistribution (GEAR)*- adlı bir makroekonomi programı ile devam etmiştir (Engdahl ve Hauki, 2001:20).

Bugüne kadar güçlendirme stratejisi, birbirini izleyen aşamalarda farklı politika ve programlarla birlikte uygulanmıştır.

İlk aşamada, 1994'ten hemen sonra gerçekleştirilen güçlendirme uygulamaları mülkiyetin el değiş-tirmesine odaklanmıştır ve ortalama siyahiler değil; yalnızca belirli sayıdaki siyahi elit bu uygulamalardan faydalanmıştır.

1998'deki borsa krizine bağlı olarak, SEGP için itici güç oluşturması amacıyla 1999 yılında bir Siyah Ekonomik Güçlendirme Komisyonu kurulmuştur (Engdahl ve Hauki, 2001: 49) ve bu komisyon yeni bir güçlendirme yaklaşımı hayata geçirmek için hükümeti yönlendirmiştir (Acemoglu, Gelb ve Robinson, 2007: 7).

İlk aşamanın ardından sadece şirket ortaklığına odaklanan değil; aynı zamanda sağlıklı bir dönüşüme, operasyonel kontrole, katma değere ve dezavantajlıların temsiline önem veren bir yaklaşım kabul edilmiştir. Yoksulluğu ortadan kaldırmak için ekonomik ve toplumsal hedefleri uyumlaştıran sosyal kalkınma yaklaşımı uygulanacak olan stratejinin temelini oluşturmuştur. Bu yaklaşıma göre kalkınma, yoksulluğu ortadan kaldır-

2 Aslında Siyah Ekonomik Güçlendirme Programı kapsamındaki uygulamaların tarihi 1980'lerin sonuna uzanmaktadır. Bu yıllar boyunca, Güney Afrika'nın ayrımcılığa karşı uluslararası ambargolar ile küresel ekonomiden dışlanması nedeniyle, serbest piyasa ekonomisini ve demokratik siyasi sistemi sürdürmek için ırka dayalı mülkiyet yapısını düzenlemek ve ana bağlam içerisinde ciddi bir değişiklik yapmadan ekonomide siyahi bir orta sınıfın yaratılması planlanmıştır. Bu aşamada şirketler; genellikle ekonomik endişeler sebebiyle herhangi bir yetkilendirme yapmadan orta sınıf siyahi kişileri istihdam etmeye başlamışlardır (Hauki, 2001: 13). Ayrıca 1980'lerde, beyaz olmayanlar ve Hint kökenliler farklı yollardan hükümette belirli konumlara getirilmişlerdir (Human, 2006: 2).

Ancak böyle baskılar sonucu başlatılan bu uygulamalar hem kapsamlı olmamıştır hem de sadece politik olarak etkili birkaç siyahiye bazı faydalar sağlamıştır (Orton, 2008: 35-36).

1989 yılında Johannesburg'da Ulusal Sosyal Refah Politikası Konferansı yapılmıştır ve bu konferansta ırka bağlı olmayan ve nüfusun çoğunluğunun ihtiyacına dayalı bütüncül bir refah sistemi benimsenmiştir. Yine 1991 yılında bu konferansın yol haritasını belirlemenin bir parçası olarak İmar ve Toplumsal Kalkınmada Sosyal Refah için Müzakere Konferansı yapılmıştır ve burada bütün vatandaşların refahı için ırka dayalı olmayan bir yönetim ve toplumsal refah mekanizması benimsenmiştir (Gray, 2006: 57).

mak, bireyleri güçlendirmek ve onların ekonomiye katılımını artırmak için temel yoldur (Gray, 2006: 53-56).

Daha önceki dar kapsamlı güçlendirme programı (SEGP) ekonomik yapıyı dönüştüremediği ve yeniden dağıtım konusunda başarısız olduğu için 2003 yılında Geniş Tabanlı Siyah Ekonomik Güçlendirme Programı (GT-SEGP) uygulanmaya başlanmıştır.

Bu geniş tabanlı ve devlet yönlendirmeli yeni güçlendirme programı, yalnızca hisse sahipliği değil bunun yanında işletmelerin kontrolünü siyahlara geçirerek (doğrudan güçlendirme), yönetim ve idare pozisyonları için siyahların işe alımını ve terfisini teşvik ederek (insan kaynağı geliştirme) ve özel sektörün siyahilerin işletmelerinden girdi teminini sağlayarak (dolaylı güçlendirme) daha geniş bir yararlanıcı kitlesine ulaşmayı hedeflemiştir (Schneiderman, 2010: 11). 2003 yılında skor kartı uygulamasına geçilmiştir ama uygulama kuralları -skor kartı değerlendirmesi için gerekli iyi hal kuralları- 2007'de getirilmiştir (Horwitz ve Jain, 2011: 309).

Ekonomik kalkınmayı sürdürülebilir kılmak ve güçlendirme programına uygun hale getirmek için GEAR Programı yerini 2005 yılında, belki bir refah devletine geçişin dördüncü aşaması olarak kabul edilebilecek Hızlandırılmış ve Paylaşılan Büyüme Girişimi'ne (HPBG) -AsgiSA- bırakmıştır. HPBG İKP'nin yeniden düzenlenmiş versiyonudur ve yıllar içinde kamu kaynaklarını altyapı geliştirme ve işsizlikle mücadele için kullanarak (Coomes, 2007: 32) varlıkların yeniden dağıtımını ve ekonomik büyümeyi hızlandırmayı amaçlamaktadır. 2010 yılında ise AsgiSA, yerini Yeni Büyüme Yolu'na (YBY) bırakmıştır. YBY programı uygun istihdam yaratmaya ve emeği desteklemeye yönelik yeni politika anlayışına vurgu yapan bir stratejiyi öngörmekte ve 2020 yılı için istihdamı 5 milyon artırmayı ve kamu altyapı programları aracılığıyla işsizliği yüzde 10 azaltmayı hedeflemektedir. 2012 yılında ise yoksulluğun ve eşitsizliğin önemli ölçüde azaldığı bir topluma ulaşmak için konsensüs oluşturmaya yönelik Ulusal Kalkınma Planı (UKP) -2030 Vizyonu- benimsenmiştir (Gumed, 2013: 2).

2003 yılından bu yana GT-SEGP Yasası'nın uygulanmasında ortaya çıkan boşluklar nedeniyle GT-SEGP Yasası, 2013 tarihli ve 46 sayılı GT-SEGP Değişiklik Yasası ile değiştirilmiş ve uygulamasını gözetlemek ve GT-SEGP Yasası'nın gerekliliklerine uygun olmasını sağlamak için GT-SEGP Komisyonu kurulmuştur. GT-SEGP Komisyonu eğitim, rehberlik, soruşturma, araştırma ve raporlama ile önemli çıkar gruplarıyla iş birliği yapma gibi görevlere sahiptir (BBBEEC, 2016: 17).

Kuruluş aşamasına ayrılan bütçe ile birlikte GT-SEGP Komisyonu'nun 4 Nisan 2016 itibarıyla işleyişe hazır hale gelmesi beklenmiştir (BBBEEC, 2016: 17).

SEGP’NİN TANIMI

Güney Afrika hükümeti, SEGP’yi “Güney Afrika’nın ekonomik dönüşümüne doğrudan katkı sağlayan ve ülke ekonomisini yöneten, kontrol eden ve mülkiyetinde bulunduran siyahilerin sayısında önemli bir artış ve aynı zamanda gelir eşitsizliğinde de önemli ölçüde bir azalma sağlayan bütüncül ve eşzamanlı bir sosyo-ekonomik süreç” olarak tanımlamaktadır (TSB, 2003: 15).

53 Sayılı ve 2003 Tarihli Geniş Tabanlı Siyah Ekonomik Güçlendirme Yasası’na göre, GT-SEGP:

- “şirketleri ve üretim araçlarını yöneten, kontrol eden ve bunlara sahip olan siyah insan sayısındaki artışı;
- şirketlerin ve üretim araçlarının mülkiyeti ile yönetimini topluluklar, işçiler, kooperatifler ve diğer kolektif girişimler sayesinde kolaylaştırmayı;
- insan kaynağını ve yeteneklerini geliştirmeyi;
- işgücü içerisinde tüm meslek kategorilerinde ve düzeylerde eşit temsili sağlamayı;
- imtiyazlı tedariki-tercihli satınalma; ve
- siyahların mülkiyetinde veya yönetiminde olan şirketlere yapılan yatırımı artırmayı

kapsayan ama bunlarla sınırlı olmayan farklı ama bütünlük sosyo-ekonomik stratejiler aracılığıyla kadınlar, işçiler, gençler, engelliler ve kırsal alanlarda yaşayanlar da dahil olmak üzere bütün siyah bireylerin ekonomik olarak güçlendirilmesi” anlamına gelmektedir (SA, 2003).

Politika yapıcılar güçlendirmenin tam bir tanımını geliştirmek yerine, SEGP’nin bu yeniden formüle edilmiş politika taslağının gerçek bir tanımından ziyade sadece neler başaracağını tasvir eden “sınırları belirsiz, altı sağlam olmayan sloganvari” ifadeler kullanmakla suçlanmaktadır (Lindsay, 2015: 174). Güçlendirmenin hatalı bir şekilde kavramsallaştırılmasının ve formüle edilmesinin, Afrika Ulusal Kongresi’nin beklenmedik bir şekilde yasağının kaldırılması ve kendi rolü için hazırlıksız yakalanması sebebiyle, çekirdek kadrosunun karşılaşılan zorluklara gerektiği gibi yanıt verememesinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Lindsay, 2015: 286).

Bununla birlikte kavram akademisyenlerin önem verdiği bağlam ve amaca göre değiştiği için, literatürde Güney Afrika’ya yönelik kabul edilmiş evrensel bir SEGP tanımı bulunmamaktadır (Shava, 2016: 162).

Güçlendirme kavramı, gücün dezavantajlılara devredilmesini ve yararlanıcıların bu gücü hem kendi çıkarları hem de daha geniş bir topluluğun çıkarları adına kullanmalarına yardımcı olmayı gerektirirken, GT-SEGP’nin özü itibarıyla kayırmacı bir politika çerçevesi olduğu ve pratikte sadece zenginlik ve statüye erişim fırsatı sağlayan istihdam politikalarını hayata geçirdiği için bir güçlendirme politikası olarak adlandırılma-

yacağı ileri sürülmektedir (Lindsay, 2015: 314).

Hükümete göre GT-SEGP istihdam yaratma, işe alımda eşitlik, kırsal kalkınma, kentsel dönüşüm, fakirliğin azaltılması, toprak sahipliği, siyahi kadınları güçlendirmek için belirli tedbirler, yeteneklerin ve yönetimin gelişimi, eğitim, anlamlı ölçekte sahiplik-makul büyüklükte mülkiyet, girişimlerin gelişimi ve teşvik planları, hane halkı için ve iş yapmak amacıyla finansmana erişimi de içine alan geniş ölçekli bir güçlendirme sürecinin bir parçası olarak ele alınmalıdır (SEGP Komisyonu, 2 :2001; Lindsay, 168-5 :2015; TSB, 25 :2013).

SEGP'Yİ ETKİLEYEN YASAL ÇERÇEVE

Siyah ekonomik güçlendirme, aşağıdaki yasal mevzuatın bünyesinde yer almaktadır (Rensburg, 52-51 :2010):

- ☐ Anayasa (1996 Tarihli ve 108 Sayılı),
- ☐ Geniş Tabanlı Ekonomik Güçlendirme Kanunu (2003 Tarihli ve 53 Sayılı ve 2013 Tarihli ve 46 Sayılı),
- ☐ 2013 Tarihli Geniş Tabanlı Siyah Ekonomik Güçlendirme Doğru Uygulama Kuralları,
- ☐ Tercihli Tedarik Politika Çerçevesi Kanunu ve ilgili yönetmelikler (2000 Tarihli ve 5 Sayılı),
- ☐ Kamu Finansal Yönetim Kanunu (Hazine Yönetmeliği ve Yönergeleri de dahil olmak üzere, 1999 Tarihli ve 1 Sayılı),
- ☐ İstihdam Eşitliği Kanunu (1998 Tarihli ve 55 Sayılı),
- ☐ Eşitliğin Teşviki ve Adil Olmayan Ayrımcılığın Engellenmesi Kanunu (2002 Tarihli ve 52 Sayılı),
- ☐ Yeteneklerin Gelişimi Kanunu ve Yetenek Geliştirme Vergileri Kanunu ve Yeteneklerin Gelişimi Kanunu'na yönelik geçerli yönetmelikler,
- ☐ Ulusal Güçlendirme Fonu Kanunu (1998 Tarihli ve 105 Sayılı),
- ☐ İdari Adaleti Teşvik Kanunu (2000 Tarihli ve 3 Sayılı),
- ☐ Şirketler Kanunu (2008 Tarihli ve 71 Sayılı),
- ☐ Rekabet Kanunu (1998 Tarihli ve 89 Sayılı)

SEGP'YE ETKİ EDEN KURUMSAL FAKTÖRLER

Güçlendirme stratejisiyle ilgili kurumsal teoriye başvurulduğunda; ekonomik yapı, küreselleşmenin makroekonomiye etkisi, idari zayıflıklar ve hedeflenen grubun yetersizlikleri SEGP'ye dair temel yapısal problemler olarak ortaya çıkmaktadır ve bunlar Güney Afrika'nın sosyo-ekonomik durumuyla eş zamanlı olarak SEGP'nin performansını olumsuz yönde etkilemektedir.

Tekelci piyasa yapısı ve finansal serbestlik hükümetlerin kapasitelerini kısıtlarken, zayıf idari nitelik sınırlı kamu kaynaklarını boşa harcamakta ve stratejinin kamuoyundaki inancına ve desteğine zarar vermektedir. Aynı zamanda, yeteri kadar finansal ve beşeri sermaye niteliğine sahip olmayan çok büyük hedef kitle de kısa vadede uygulanabilir görünmeyen bu strateji için bir başka engel teşkil etmektedir.

Ayrıca, siyahi bürokrasinin yetersizliği ve Apartheid sonrası hükümetlerinin kötü yönetimi, stratejinin formüle edilmesinde ve uygulanmasında önemli bir yapısal eksiklik olarak görünmektedir.

SEGP’NİN EKSİKLİKLERİ

SEGP’nin Performansının Değerlendirilmesi

SEGP’nin gelişmeleri, sorunlu noktaları ve zorlukları başlangıcından itibaren literatürde analiz edilmiştir ve bu konuda özel ve hükümet kuruluşları tarafından çok sayıda rapor hazırlanmıştır. Önemli noktalardan birisi ise bu değerlendirmelerin büyük ölçüde değişmemiş olmasıdır. Gelişmelerin aşamalı olduğu ve tatmin edici olmadığı kanıtlanırsa da sorunlu noktalar hala aynı kalmıştır. Ciddi eleştiriler ve değerlendirmeler, 2013’teki Geniş Tabanlı Siyah Ekonomik Güçlendirme Ulusal Zirvesi’nde kısaca aşağıdaki şekilde dile getirilmiştir (TSB, 2013: 11):

Pasif hissedarlık anlayışları işe yaramamış ve bireylerin gerçekten ancak asgari düzeyde güçlenmesiyle sonuçlanmıştır. Bu durum, kayırmacılık ve iltimasçılığın sonucudur. Literatürde kayırmacılık, siyasi bağlantıları dışında hiçbir gerçek becerisi olmayan kişilere hisselerin verilmesinin girişimciliği geliştirmek yerine yavaşlatacağı nedeniyle eleştirilmektedir.

SEGP, minimum ölçüde başarılı olmuştur çünkü güçlendirme hem ölçek olarak dar kalmıştır hem de girişimcilik yerine rantçı bir gruba ortaya çıkarmıştır. SEGP, özellikle imalat sektöründe kayda değer sayıda başarılı girişimci çıkarma konusunda başarısızlığa uğramıştır (Bhorat ve diğerleri, 2014: 12).

Karmaşık işlemler kullanma yoluyla iltimas büyük bir problem olmaya devam etmektedir. İltimas bazı siyahlar tarafından kolay bir şekilde zenginleşme yolu olarak görülürken Beyazların sahip olduğu firmalar bunu iş yapmanın bir bedeli olarak görmektedir (Emuze ve Adlam, 2013: 150).

Büyük ve küçük şirketler arasında ilişki ve iş birliği konusunda önemli bir eksiklik oluşmuştur ve bu alanda çok az bir başarı elde edilmiştir.

Mevcut bütün taşıyıcı yapılara ve devlet kurumlarına rağmen finansör, yönetim becerisi, pazara erişim ve vasıfla ilgili eksiklikler sebebiyle Güney Afrika’da KOBİ’lerin başarısızlık oranı çok yüksektir (TSB, 2013: 31).

Güney Afrika’da mikro, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ), gelişmelerine engel teşkil eden çeşitli problemler tarafından kuşatılmaktadır. KOBİ’lerin karşı karşıya kaldığı temel engeller ise daha az elverişli bir iş ortamı ve sermaye ve piyasalara düşük erişimle ilgili iç sorunlar ve KOBİ’lerin kırsal alanlarda yoğunlaşmasının yol açtığı girişimcilikle ilgili rekabet eksikliğidir (TSB, 34 :2013).

Etik kuralların uygulanmasında, birçok oyuncunun önemli alanlarda puan kazanmaması ve diğer oyuncuların bu kuralları tamamen ve dürüst bir şekilde uygulamadan puan kazanması sebebiyle bir memnuniyetsizlik oluşmuştur. Özellikle tedarik, yetenek geliştirme, mülkiyet ve işletme gelişimi optimalin altında seyreden performans alanları olarak öne çıkmıştır.

2007 yılındaki temel rapor, örneklem olarak alınan 1782 şirketin yalnızca yüzde 19,7'sinin kendilerinin GT-SEGP politika planlarını tamamen uygulamaya geçirdiğini ve yalnızca yüzde 24,7'sinin resmi olarak kendi GT-SEGP'lerini ölçtüğünü ortaya çıkarmıştır. Dahası rapor, örneklem grubunun yüzde 78,2'sinin GT-SEGP politikasının gereklilikleriyle uyumlu olmadığını hesaplamıştır (Lindsay, 2015: 192).

İkinci temel rapor 13/2012 döneminde yürütülmüştür ve performans olarak 2007'deki uygulama kodlarından itibaren makul bir gelişme olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Bunlarla beraber çalışma, araştırılan büyük işletmelerin yüzde 33'ünün sahiplerinin hiçbirinin siyahi olmadığını ve işletmelerin sadece yüzde 9'unun yüzde 90'dan fazlasının sahiplerinin siyahi olduğunu göstermektedir. Genel GT-SEGP ortalaması ise kapsamlı işletmeler için 54 (Seviye 6), nitelikli küçük işletmeler için 76 (Seviye 3) ve serbest mikro işletmeler için 72 (Seviye 3) olmuştur.

2007'de 8 olan genel seviye ortalaması 2013'te 4'e yükselmiş olmasına karşın bu gelişme büyük işletmelerden değil; aslında küçük ve mikro işletmelerden kaynaklanmaktadır. Ayrıca çalışma, ekonominin tüm sektörlerinde kayda değer bir dönüşüm elde etmek için daha fazla çaba ve stratejinin ortaya konması gerektiği sonucuna varmaktadır (TSB, 2013b).

Ticaret ve Sanayi Bakanlığı tarafından yürütülen bir araştırma, Nitelikli Küçük İşletmelerin (NKİ'ler) ve Muaf Mikro İşletmelerin (MMİ'ler) büyük şirketlere karşı performansı arasında bazı farklılıklar olduğunu göstermiştir. Şartların daha kolay olması nedeniyle NKİ'ler ve MMİ'ler, büyük şirketlerin altıncı seviyede olmasına karşın en yüksek güçlendirme seviyesinde, üçüncü seviyelerde. (TSB, 2013: 19).

İstihdam eşitliği ve yetenek geliştirme arasında bir ilişki olsa da yetersiz kapasite geliştirme (yetenek geliştirme ve aktarma) ile birlikte mevcut yetenek geliştirme, program genişletildiğinden bu yana harcanan 57 milyar Rand'a rağmen, hala beyaz yöneticilerin çoğunlukta olmasıyla birlikte, istihdam eşitliğini tüm sektörlerde en üst seviyelerde iyileştirmeye yardımcı olmamıştır.

Siyahilerin hala endüstride yeterince temsil edilmemesinin ötesinde, ekonomiye dahil olan siyahilerin çoğunluğu, ekonominin üretici kaynaklarına erişim konusunda hala kabul edilmemiş, ihmal edilmiş ve ötekileştirilmiş hissetmektedir. Hükümete göre, parçalı bir yapıya sahip mevcut politikalar ekonomideki imalat ve ilgili hizmet sektörlerinin demografik yapısını büyük ölçüde değiştirmemiştir. Siyahilerin işletmeleri, hükümet tarafından sağlanan endüstriyel desteğin çok küçük bir kısmından yararlanmaktadır; güçlendirme stratejisinin tersine, endüstriyel kalkınmaya yönelik mevcut destek miktarı endüstride ve ticarete zaten var olan aktörler tarafından bastırılmıştır. Bu nedenle, yakın zamanda siyahi sanayiciler programı başlatılmıştır (TSB, 2015: 10).

İstihdam Eşitliği Komisyonu Başkanı Tabea Kabinde'ye göre, işyerlerinde var olan bir "ayrıcalıklılık kültürü" istihdam eşitliğinin hala mücadele ettiği zorluklardan birisidir. Ayrıca SASCO, kurumsallaşmış ayrımcılığın şirketlerdeki gerçek dönüşümü engellediğini iddia etmektedir çünkü zihniyet ve davranış 20 yıllık demokrasinin ardından bile değişmemiştir. (SASCO, 9 Ağustos 2017).

Bazı şirketler güçlendirilme paylarını düşürdüğü ve Afrikalı yöneticilerini beyazlarla değiştirdiği için, hem ekonomide hem de kamu kesiminde güçlendirme ve dönüşümün önceliğinin önemsenmediği iddia edilmektedir. Ayrıca bu önemsememe eğilimiyle birlikte SEGP'nin adanmış destekçileri olan öncü figürlerin son zamanlardaki sessizliği programa yönelik entelektüel desteğin eksikliği olarak yorumlanmaktadır (Dludlu, 08 Ocak 2017).

Yukarıdaki sorunlar haricinde performans sonuçları, ölçüm sistemleri sebebiyle sorunlu görülmektedir. Performans ölçümünün güvenilirliği, işletmelerin derecelendirme kurumları üzerindeki baskısı yüzünden azalmıştır. Rekabetçi bir doğrulama piyasasında, işletmeler kendi derecelendirme kurumlarını seçmektedir ve bu kurumlar da işi kaybetmek yerine müşterilerinin taleplerine razı olmaktadır (Lindsay, 2015: 191).

Hala yasaların yanlış düzenlenmesi (örneğin, Tercihli Tedarik Politika Çerçevesi Kanunu ve Geniş Tabanlı Siyah Ekonomik Güçlendirme) ve siyahilerin sahibi olduğu start-up şirketlerine yönelik yetersiz finansman durumu devam etmektedir (TSB, 2013:18-24).

Varlık Transferi ve Siyahi Mülkiyet Performansı

Üretim faktörlerinin ekonomik güçlendirme aracılığıyla transferi minimum seviyede kalmıştır ve refahın beyazlardan siyahilere aktarımı da başarılı olmamıştır. Bu başarısızlık sebebiyle beyazların sermayesi, SEGP'nin hedefi olmaya devam etmektedir (Makhunga, 2008: 83).

TSB tarafından yapılan çalışma, bazı ilerlemeler sağlanmasına rağmen GT-SEGP'nin uygulanmasında zorluklar olduğunu göstermektedir. Buna göre, skor kartının mülkiyet unsuruyla alakalı olarak, 1995'ten bu yana 600 milyar Rand'tan fazla GT-SEGP işlemlerine rağmen, büyük işletmelerin yüzde 33'ünde hiçbir siyahi mülkiyet sahibi bulunmazken, işletmelerin sadece yüzde 9'unda yüzde 90'dan fazlası siyahilerin mülkiyetinde bulunmaktadır (TSB, 2013: 19). Bütün pozitif ayrımcılığa karşı siyahiler finans ve sermayeye erişimde ve piyasaya erişimde güçlükler ve piyasadaki aşırı yoğunluk sebebiyle yüksek giriş engelleri gibi ciddi engellerle karşılaşmaya devam etmektedir (GT-SEGP Komisyonu, 2016: 5).

Johannesburg borsasının hisselerinin dağılımı hakkında bir anlaşmazlık bulunmaktadır. Johannesburg borsasında siyahilerin sahip olduğu payın tespiti tartışmalı olmuştur çünkü sahiplik yapısını gösteren kesin bir veri bulunmamaktadır ve sahiplik durumunun araştırılma süreci fazlaca yoğun bir çalışma gerektirmekte ve zaman kaybına yol açmaktadır (Wilkinson, 29 Ağustos 2017). Beyaz sermaye kesimi Johannesburg borsasındaki sahiplik oranlarını kullanırken, ekonomideki varlık transferini desteleyen siyahiler doğrudan sahip olunan ve kontrollü hisse oranlarını kullanmaktadır.

Beyazların işletme çevreleri, sermayenin çok büyük miktarının artık daha az tekelleştiğini ve çeşitlenmesini ve artık siyahilerin ve yabancı sermayeli finans kuruluşlarının ekonomide önemli bir payının olduğunu iddia etmektedir (BUSA, Haziran 2017: 7). Apartheid rejiminin sonunda, Johannesburg borsasında listelenen şirketlerin neredeyse tamamı beyaz Güney Afrikalı yatırımcılara aitti. Ancak 2016 itibarıyla, beyaz Güney Afrii kalıların sahibi olduğu şirketlerin oranı sadece yüzde 22'ye düşmüştür. Bu süreçte, kategorize edilmeyen diğer bir yüzde 16 ile birlikte, yabancı sahiplik yüzde 39'a, doğrudan siyahi sahiplik (genel olarak SEGP uygulamaları aracılığıyla) yüzde 10'a ve dolaylı siyahi sahiplik ise (büyük oranda emekli fonu aracılığıyla) yüzde 13'e sıçramıştır (Southall, 11 Mayıs 2017).

Diğer bir taraftan hükümet, doğrudan sahip olunan ve kontrollü olarak paylaşılan verileri kendi politika devamlılığı için kullanmaktadır. Ulusal Güçlendirme Fonu'nun hesaplamasına göre, Mayıs 2017 itibarıyla Johannesburg borsasında siyahiler tarafından kontrol edilen ve yönetilen hisselerin tamamının oranı sadece yüzde 3'tür. Ancak bağımsız bir araştırma organizasyonu olan Who Owns Whom, 2015 yılı itibarıyla toplam Johannesburg borsasının yüzde 6'sının siyahilerin kontrolünde olduğunu öne sürmüştür (Wilkinson, 29 Ağustos 2017). Ayrıca, siyahilerin sahip olduğu ve yönettiği şirketlerin ağırlığının, 1995-2000 döneminde Johannesburg borsasının ortalama yüzde 7,1'inden 2016'da Johannesburg borsasındaki sermaye miktarının sadece yüzde 0.5'ine kadar düştüğü iddia edilmektedir (Bosiu, Goga ve Roberts, 2017: 2). Mevcut durumda ise, Johannesburg borsasında işlem gören şirketlerden yönetimlerinde siyahilerin bulunduğu şirketlerin oranı 2020 yılında yüzde 28 iken 2021'de yüzde 39'a çıkmıştır ancak tamamıyla siyahilere ait şirketlerin oranı 2018'de yüzde 3 iken 2021'de yüzde 0 olmuştur (Changole, 31 Temmuz 2022).

Siyahi işçilerin emeklilik fonlarının ekonomiyi domine eden birçok şirkete kısmen sahip olması sebebiyle ekonomideki beyaz tekelleşmenin varlığını reddeden savın aksine siyahilerden yana olan bir sav, siyahi işçilerin emeklilik fonlarının yalnızca kağıt üzerinde işçilere ait olduğudur. Aslında bu fonların yönetiminin apartheid ekonomisinde olduğu gibi beyaz varlık yöneticileri tarafından tekelleştirildiği öne sürülmektedir (Malikane, 07 Nisan 2017).

Ayrıca beyaz sermaye, yabancı sermaye sahipliğini göstererek tekel olduğunu reddetmekte ve Johannesburg borsasında listelenmiş bütün şirketlerin, ekonomideki özel sektör faaliyetlerinin yalnızca üçte birini oluşturduğunun tahmin edildiğini ve bu sebeple de Johannesburg borsasındaki hisselerle göre varlık sahipliğini değerlendirmenin uygun bir yol olmadığını iddia etmektedir (GAİB, Haziran 2017: 7). Bu durum doğru kabul edilse bile, siyahilerin Johannesburg borsasındaki sermayeleşme ve ekonominin geri kalan kısmıyla ilgili olarak nüfus ağırlığıyla karşılaştırıldığında ekonomide yeterince varlık sahibi olmadığı gerçeğini değiştirmemektedir.

Bunu doğrulayacak şekilde, yeni vergilendirme anket verisi, Güney Afrika nüfusunun yüzde 10'unun bütün varlıkların en az yüzde 90-95'ine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu oran, nüfusun yüzde 10'unun varlıkların yüzde 50-75'ine sahip olduğu gelişmiş ülkelere kıyasla çok yüksek kalmaktadır (PORSA, 2017: 110).

Ayrıca, aşağıda açıklandığı üzere ekonominin yoğunlaşma seviyesi, ekonomideki varlık transferinin istenilen biçimde gerçekleşmediğini kanıtlamaktadır.

En son vergilendirme verileri, ilk yüzde 10'luk kesimde bulunan gelir sahiplerinin, alınan gelir vergilerinin yüzde 72'sini ödediğini göstermektedir (Mutize ve Gossel, 27 Mart 2017). Beyazların bu veriyi, ülkenin refahı için beyaz sermayenin önemini göstermek için kullanmalarına rağmen, yoksulluğun toplumdaki dağılımı dikkate alındığında bu durum, küçük bir küme siyahi zengin dışında ekonomik yapının önemli ölçüde değişmediğini açıkça göstermektedir.

SEGP işlemleri tekelci kapitalizme benzer şekilde herhangi bir devlet müdahalesi olmadan serbest piyasa şartları altında başlatılmıştır ve 2003 yılına kadar SEGP anlaşmalarının yüzde 72'si birkaç öncü siyahi yatırım şirketi ile yapılmıştır (Tshetu, 2014: 15).

Güney Afrika İşletmeler Birliği'ne göre, sahiplik dağılımı maliyetli olmakta ve az sayıda yerleşik işletme ile sınırlı kalmaktadır. Buna rağmen, pay sahipliğinin, yatırım yapılan şirketlerin stratejik gidişatı üzerinde doğrudan etkide bulunmak için genelde yetersiz kaldığını düşünürsek sahiplik üzerine yapılan aşırı vurgu, siyahilere anlamlı bir kontrol ve fayda sağlamakta büyük oranda başarısız olmuştur (GAİB, Haziran 2017: 10).

Siyahilerin sahip olduğu ve kontrol ettiği şirketler ortaya çıkarma amacıyla girişimciliği desteklemek için pazara, sermayeye ve yeteneklere erişim sağlanarak siyahilerin işletmelerinin büyümesi hızlandırılabilir. Ayrıca siyahilerin kontrol ettiği yeni işletmeler oluşturmak için varlık satış işlemlerine çok daha büyük bir önem verilmelidir (GAİB, Haziran 2017: 11).

İstihdam ve Yeteneklerin Durumunun Değerlendirilmesi

İstihdam Eşitliği Komisyonu'nun 2022 yılındaki raporuna göre üst düzey yönetimin 2019 yılında yüzde 65,6'sı, 2020 yılında yüzde 64,7'si ve 2021 yılında yüzde 63,2'si beyazlardan oluşmaktadır. Aynı yıllarda siyahiler üst düzey yönetimde sırasıyla yüzde 15,2, yüzde 15,8 ve yüzde 17 oranında temsil edilmiştir (CEE 2022). Jack Hammer Yürütme Raporu, Johannesburg borsasının listesindeki ilk 40 şirketin siyahi CEO sayısının 2012 ile 2015 yılları arasında yüzde 15'ten yüzde 10'a düştüğünü belirtmektedir. Ayrıca, şirketlerdeki kıdemli ve idari atamalar ve iş fırsatları konusunda göstermelik uygulamalar ve iltimas tezahür etmeye devam etmektedir (BBBEEC, 2015: 6).

Beyaz grubun yüzde 63,2 ile üst yönetim seviyesindeki temsili, beyazların istihdam çağındaki nüfusu (İÇN) içindeki yüzde 8,8'lik payının neredeyse sekiz katıdır. Ayrıca üst düzey yönetimdeki yüzde 10,9 payı ile Hintli nüfus da istihdam çağındaki nüfuslarının dört katı kadar fazla temsil edilmektedir. Bunun tersine, yüzde 17 ile Afrikalı grup ve yüzde 5,9 ile diğer ırklar, kendi istihdam çağındaki nüfuslarıyla oranlandığında daha az temsil edilmektedir. Afrikalıların temsili kendi istihdam çağındaki nüfuslarının dört kat kadar altındayken, diğer ırkların temsili kendi istihdam çağı nüfuslarının yarısı kadardır (CEE 2022: 23).

Kamu sektörü ve özel sektörün üst yönetim seviyelerindeki çalışanların temsiliyle ilişkili olarak, Afrikalıların kamudaki temsil oranı yüzde 62,7 ve özel sektördeki temsil oranı sadece yüzde 13,9'dır. Diğer ırkların temsil oranı kamu sektöründe yüzde 11,8 ve özel sektörde yüzde 5,5'tir. Hintlilerin kamudaki temsil oranı yüzde 6,3 ve özel sektördeki temsil oranı yüzde 11,3'tür. Beyazların ise kamudaki temsil oranı yüzde 19,1 ve özel sektördeki temsil oranı yüzde 66,2'dir. Kamu sektöründe büyük oranda Afrikalı ve renkliler ağırlıkta olsa da bu gruplar istihdam çağı nüfuslarına oranla aşağıda kalmaktadır. Özel sektörde ise yüksek bir beyaz grup yoğunlaşması mevcuttur. Beyazlar ve Hintliler özel sektörde kendi istihdam çağı nüfuslarına oranla sırasıyla sekiz ve üç kat fazla temsil edilmektedir (CEE 2022: 23-26).

Beyaz grup, kendi istihdam çağı nüfus dağılımının neredeyse beş katına denk gelen yüzde 51,4 ile kıdemli yöneticilik seviyesinde de daha fazla temsile sahiptir. Bunu, kendi istihdam çağı nüfus dağılımlarına göre üç kat daha az temsil edildiklerini gösteren yüzde 25,6'lık bir temsil oranı ile Afrikalıların grubu takip etmektedir (CEE 2022: 27).

Kamu ve özel sektörler için kıdemli yönetim seviyesindeki işgücü profili ırk bazında Afrikalıların kamu da yüzde 65 ve özel sektörde yüzde 19,1, diğer ırkların kamuda yüzde 7,9 ve özel sektörde yüzde 8, Hintlilerin kamuda yüzde 8,1 ve özel sektörde yüzde 12,9 ve beyazların da kamuda yüzde 18,8 ve özel sektörde yüzde 55,8 oranında bulunması şeklindedir (CEE 2022: 30).

Kalifiye meslek gruplarında ırkların temsiline kademeli bir değişiklik kaydedilmiştir. 2017'de yüzde 41,5 ile Afrikalı grup bu düzeyde temsil edilirken 2021'de yüzde 46,9 ile diğer ırkalara öncülük etmeyi sürdürmüştür. Beyazlar ise 2017'de yüzde 37,5 düzeyinden yüzde 31,4'e gerilemiştir (DLCDC, 2017: 21; CEE 2022: 31). Buna

rağmen mesleki olarak nitelikli düzeydeki temsilde Afrikalılar kamuda yüzde 63,6 ve özel sektörde yüzde 32,5 oranındayken beyazlar kamuda yüzde 19,5 ve özel sektörde yüzde 42 oranındadır (CEE 2022: 34).

Siyahiler çoğunlukla - yüzde 64'ü Afrikalı grup tarafından temsil edilen -vasıflı teknik mesleki düzeyde temsil edilmektedir. Bu oran siyahilerin istihdam çağı nüfus dağılımının altında kalmaktadır ancak yukarıya doğru bir ivme göstermektedir (CEE 2022: 35). Yarı vasıflı düzeydeki en yüksek temsil oranı yine (yüzde 78,8 ile) Afrikalı gruba aittir. Beyazlar ise bu düzeyde (yüzde 4,7 ile) kendi istihdam çağı nüfus dağılımının altında kalmaktadır (CEE 2022: 39).

Siyahi Afrikalılar vasıfsız düzeydeki (yüzde 83,7 ile) işgücü profilinde çoğunluktadır. İÇN'sine (yüzde 79,4) oranla bu istihdam grubunda daha fazla temsil edilmeleri siyahilerin Güney Afrika'nın ırkçı tarihsel mirasının istihdam politika ve uygulamalarında sürdüğünü göstermektedir. Oranlar ise kamu sektörlerinde yüzde 46,2 ve özel sektörde yüzde 49,1'dir (CEE 2022: 46).

İnşaat sektörüyle ilgili bir çalışma, ileri derecede vasıflı ve tecrübeli üst düzey yönetici konusunda bir eksiklik olduğunu ve küçük işletme sahibi siyahilerin ve üst düzey yöneticilerinin genellikle gerekli kapasitede olmadıklarını söylemektedir. Şirketler eğitmek ve geliştirmek üzere uygun siyahi adaylar bulma konusunda zorluk çekmektedir (Emuze ve Adlam, 2013: 145-146).

Ancak bu çalışma siyahi adayların düzenli olarak kültürel yargılamaya maruz bırakıldığını ve beyaz üst-lerinden kötü muamele gördüğünü vurgulamaktadır. Gelecekte kendi pozisyonlarını kaybetmekten korktukları için beyaz yöneticiler siyahi çalışanlara bazen yeterli eğitimi vermemektedirler. Ayrıca, bazı şirketler siyahi iş adaylarını kasti olarak "alakasız" eğitim programlarına göndermekle suçlanmaktadır (Emuze ve Adlam, 2013: 146-147).

Güney Afrika İşbirliği'ne göre, siyahi yöneticilerin üst düzey yöneticiliğe getirilmesi zorunlu olarak şirketin idari kontrolü ve etkisi ile sonuçlanmamaktadır. Ayrıca birçok işyerinde, işyerindeki katılımcılığı ve ilerlemeyi engelleyen sistemik toplumsal ve örgütsel faktörlere yeteri kadar dikkat çekilmemiştir. Bunun yanında, büyüyen bir ekonomideki ihtiyaçları karşılamak için gerekli vasıflarla sahip profesyonellerin sayısı da yetersiz kalmaktadır (GAİB, Haziran 2017: 12).

Genel olarak temel eğitim sisteminin, genç yaştakilerin istihdama ve okul dışı eğitime erişmelerine imkân sağlamak için gerekli yetenekleri kazandırılmaması vasıf uyumsuzluğuna ve işgücü piyasasının yeteneklerle ilgili arz ve talebinin denkleşmemesine sebep olmakta ve aynı zamanda siyahiler için daha fazla istenmeyen sonuç ortaya çıkarmaktadır (GAİB, Haziran 14 :2017).

"İş dünyasının yetenek gelişimi için yüzde 1 yetenek vergisi yoluyla yaptığı 17 milyar Rand ve gönüllü ve sektör Kanun ve Tüzüğü ile ilgili girişimler aracılığıyla gelecekte yapılacağı tahmin edilen 15-20 milyar Rand katkıya rağmen, işe yönelik yetenek gelişimine finansman sağlama konusunda yetersizlik mevcuttur." (GAİB, Haziran 2017: 15).

Terfi ettirmeye ek olarak iş, sektör ve ulus düzeylerinde gençlerin talebe yönelik daha fazla yetenek gelişimine erişiminin, geliştirilmiş çıraklık ve öğrenim süreci ve çalışmayla bütünleşmiş öğrenme tecrübeleri aracılığıyla arttırılması gerekmektedir (GAİB, Haziran 2017:16).

Eğer işletmeler vasıflı işgücü havuzunun yetersiz olduğu konusunda şikâyetçi oluyorsa, mezun olmuş gençler için belirli eğitim kurslarını talep etmek gerekecektir.

Tercihli Tedarik ve KOBİ Performansı

Bazı çalışmalara göre küçük işletmeler, bir işletmenin satınalma boyutunda güçlendirme referansının değeri lendirilmesi için toplam tedarik içinde siyah işletmelerden yapılan yüzde 10 ve yüzde 20'lik payın çok düşük olduğuna ve bunun siyahilerin işletmeleri için faydadan çok bir engel teşkil ettiğine inanmaktadır (Lindsay, 210 :2015).

Güney Afrika İşletmeler Birliği'ne göre, Siyahi Sanayiciler programı³, gelecek vaat etmesine rağmen siyahilerin işletmelerine henüz mümkün ve gerekli ölçekte kurumsal destek sağlamamıştır.

Özellikle yeni kurulan siyahilere ait işletmelerin katılımına yönelik mevzuata uygunlukla ilişkili çok büyük engeller bulunmaktadır ve bu mevzuata ilişkin engeller kaldırılmadan yeni ortaya çıkan birçok işletme ya gayri resmi sektör olarak kalacak ya da geçerliliğini koruma konusunda başarısız olacaktır.

Ayrıca verimsizlik ve yolsuzluk, özellikle de hükümetin siyahilere ait işletmelerin gelişimini destekleö meyi amaçlayan finansman ve proje girişimleri yetersiz veya hileli bir şekilde uygulandığında, işletmelerin gelişimini baltalamaktadır (GAİB, 2013: 13). Buna rağmen, işletmeler belirli bir alanda yoğunlaşmış ve rekabetçi olmayan piyasa şartlarının engelleyici etkisinden bahsetmemektedir.

Farklı çalışmalar KOBİ'lerin hala çok büyük bir çoğunlukla imkanları dahilinde hayatta kalmaya çalıştıklarını ve şirketlerin yüzde 60'ının İş Karmaşıklığı Ölçütü'nün en düşük olan 1-3 kategorisine girdiğini ve yeni ortaya çıkan bu işletmelerin çoğunun istihdam ve ekonomik gelişmeye önemli bir katkı sağlayamadığını belirtmektedir. (Lindsay, 2015: 231-234).

Buna ek olarak, birçok alt düzey işletmenin büyük pazarlardan çok uzakta ve yetersiz enerji, sağlık hizmetleri ve iletişim servislerine sahip gelişmemiş alanlarda kurulmuş olması, bu işletmelerin bu coğrafi ve ekonomik zorlukların üstesinden gelmelerinde önemli engeller oluşturmaktadır (Lindsay, 2015: 232).

İncelenen bütün işletme sahiplerinin yüzde 74,5'i mevcut destek hizmetlerinden haberdar değildir. Bu hizmetler hakkında bilgisi olan işletme sahipleri de çoğunlukla İş Karmaşıklığı Ölçütü'ndeki en yüksek üç ka-

3 *Siyahi Sanayiciler Programı, imalat sektöründeki siyahi sanayicileri destekleyen bir politika aracı olarak Güney Afrika ekonomisinin yapısını değiştirmek için 2016'da uygulamaya konmuştur.*

tegori içerisinde (Lindsay, 2015: 232).

Daha önceden dezavantajlı olan bireylere yardım etme bakımından ise “daha önceden dezavantajlı bireylerin finansman bulma konusunda sınırlı erişimlerinin olduğu gözükmemektedir” ve ne yazık ki finansman ve destek uygulamalarının da yolsuzluk ve verimsizlik sebebiyle başarılı olması pek mümkün değildir (Lindsay, 2015: 232).

2013 yılındaki bir hükümet anketine göre, resmi olmayan işletmelerin yüzde 88’inden fazlasının sahibi siyahi Afrikalıdır ve bunların da yalnızca yüzde 14,6’sı aylık 6.000 Rand’dan fazla ciroya sahiptir (Lindsay, 2015: 233).

Toprak Reformu ve Kırsal Kalkınma Performansı

İmar ve Kalkınma Programı başlangıçta 5 yıl içerisinde “tarımsal arazilerin” yüzde 30’unun (86 milyon hektarın 25,8’inin) transfer edilmesini planlamıştır (PORSA, 2017: 209).

Arazi reformunun başlatılmasından itibaren, sekiz milyon hektarın üstünde bir arazi 1994’ten sonra yeniden dağıtım, tazmin ve sahiplik hakkı reformları aracılığıyla yeniden tahsis edilmiştir (PORSA, 2017: 252). Bu miktar, yeniden dağıtım programı kapsamında dağıtılan ticari tarım arazilerinin yüzde 5,46’sını içermektedir (PORSA, 2017: 209).

Transfer edilen bu araziler, asıl yüzde 30’luk hedefin yalnızca yüzde 31’ine eşittir. Bu performans eksikliği, tazminat talebinde bulunanların çoğunun arazi yerine parasal tazminatı tercih etmesine bağlanmaktadır (Lindsay, 2015: 268). Ancak bu argümanın kırsal alanlar için değil, öncelikli olarak kentsel alanlar için geçerli olduğu iddia edilmektedir (Cousins, Mart 8 2018) ve dolayısıyla bu argüman, başarısızlığı tek başına açıklayamamaktadır.

Toprak reformunu karmaşık hale getiren en önemli nokta olarak verimli arazilerin kıtlığı gösterilmektedir. Buna göre, tarımsal arazinin yalnızca 34 milyon hektarı gerçek anlamda verimli haldedir ve yüzde 30’luk hedefe ulaşmak için bu en pahalı verimli arazilerinin yarısından fazlası satın alınmalı ve yeniden dağıtılmalıdır. Bu sebeple, toprağın yeniden dağıtımının geleceği çok olumlu olarak değerlendirilmemektedir (Lindsay, 2015: 270).

Düşük performansın sebebi olarak yolsuzluk, toprak reformu bütçesinin elitlere doğru kayması, sorunlu karar verme süreci, çiftçilerin doyumsuz tutumları, yüksek toprak fiyatları, anayasal engeller, siyasi irade yoksunluğu, rekabetçi piyasa koşulları, yeni çiftçi desteğinin düşük seviyeleri, hak sahiplerinin vasıfsızlığı ve yetersiz hükümet destekleri gibi birçok etken sayılmaktadır (Lindsay, 2015: 269-275; PORSA, 2017: 300). Ancak, Güney Afrika’daki toprak reformuna yönelik en ciddi kısıtın tazminat ödeme zorunluluğu olmadığı kabul

edilmektedir -bunun yerine diğer kısıtların toprak reformuna daha ciddi engeller teşkil ettiği gösterilmiştir (PORS, 2017:300).

Hem tazminattan hem de yeniden dağıtımdan yararlananlar yetkililerin yardımcı olmadıkları ve kaba ve sorunlara dair ilgisiz oldukları konusunda yakınmıştır. Bu kişiler ayrıca hem tazminat hem de yeniden dağıtım arazilerinin, isimleri talep formlarında ve başvurularda bulunan kişiler yerine yabancı kişilere gittiği şeklinde, artan bir yolsuzluğa da işaret etmişlerdir (PORS, 2017: 203).

Hükümet verilerine rağmen, büyüklüklerine göre çiftlikler veya küçük toprak sahibi çiftçi ve ürün değerine dair veriler gibi toprak reformu ve kırsal ekonomiye ilişkin doğru bilginin olmaması politika yapma konusunda ciddi bir kısıt olmaktadır. Ayrıca, bütün özel arazilerin yüzde 61'ine sahip 320.000 şirket, tröst ve toplum temelli örgütün ırk, cinsiyet ve ulusal kimliğine dair hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Dahası, siyahi çiftçilerin nasıl özel olarak çok fazla tarım arazisini satın aldığını ve bunun ne kadarının toprak reformu yoluyla elde edildiğini ve transferden sonra toprak reformundan ve arazi kullanım modellerinden kaç kişinin yararlandığını kimse bilmemektedir (Cousins, Mart 8 2018).

Ayrıca hükümete, talep akışıyla başa çıkmak adına hiçbir planı olmadığı için ve tarım sektörü temsil edilmediği ve Geniş Tabanlı Siyah Ekonomik Güçlendirme politikasının oluşumunda ve yönetiminde etkili bir rolü olmadığı için eleştiriler yöneltilmiştir. Tarımın GSYH'ye⁴ katkısı zayıf ve politik olarak da görece önemsiz olduğu için yeteri kadar güçlü siyasi irade ve destek bulunmamaktadır (Lindsay, 2015: 269-275).

Reform çabalarına rağmen, 1994'ten öncesine denk gelen arazi yoğunlaşması, apartheid rejiminden sonra hız kazanmıştır ve bu yoğunlaşmadaki artışın sonraki 20 yıl boyunca devam edeceği tahmin edilmiştir (Bernstein, 2013: 26). Tapu ofisine kayıtlı toplam arazilerin yüzde 97'si bütün arazi sahiplerinin yalnızca yüzde 7'sinin mülkiyetindedir (DRDLR, 2017: 2).

Toplam 37 milyon hektarlık çiftlik ve tarım arazisi tekil kişilerin mülkiyetindedir. Bu kişilerin yüzde 72'si beyazlar, yüzde 15'i colored-melezler, yüzde 5'i Hintliler ve yüzde 4'ü de Afrikalıdır (DRDLR, 2017: 7). Ancak şirketlere ait olan ve toplam özel arazilerin yüzde 25'ini oluşturan özel arazilerin ırk tabanlı mülkiyet dağılımına ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır.

Toplam 722.667 hektarlık bir arsa-erven⁵ arazisine ülkedeki tüm ırklar sahiptir. Bunların yüzde 49'u beyazlara, ardından yüzde 30'u Afrikalılara, yüzde 8'i sırayla diğer ırklar ve Hintlilere ve yüzde 5'i de ortak mülkiyet ve diğerlerine aittir (DRDLR, 2017: 12).

4 Ticari tarımın değeri dalgalanmalarla birlikte mutlak oranda artarken tarım, ormancılık, avcılık ve balıkçılığın GSYH'ye katkısı 1990'da yaklaşık olarak yüzde 5'ten 2005-2007 arasında yüzde 3'ün altına düşmüştür. Bu yüzdeler, orta gelirli ülkelerin ortalamasının çok altındadır (Bernstein, 2013: 25).

5 Genellikle İnşaat amacıyla sınırları belirlenen kent bölgesindeki bir arazi parçası-arsa.

Ekonomik Performans

Apartheid rejim sonrası dönemde Güney Afrika, dalgalı bir GSYH büyüme oranı göstermiştir. 2000 ve 2008 yılları arasındaki görece olumlu bir büyümenin ardından büyüme oranı tekrar düşmeye başlamıştır. Çünkü 2011'deki yıllık GSYH büyümesi 2016 yılına gelindiğinde yüzde 3 civarından yüzde 0,7'ye düşmüştür ve 2019 yılında yüzde 0,1'e inmiştir. COVID-19 pandemisinin etkisindeki 2020'deki yüzde 6,4'lük küçülmeden bir yıl sonra yüzde 4,9'luk bir büyümeyi yakalamışsa da 2022 ve 2023 yılları için büyüme tahmini sırasıyla yüzde 1,8 ve 1,3'tür (OECD, 2022a; Dünya Bankası, 2021). Sürekli yüksek seviyede devam eden işsizliği düşürmek için Güney Afrika'nın ekonomisinin en az yüzde 6 oranında büyümesi gerektiği konusunda bir mutabakat bulunmaktadır (Mutize ve Gossel, Mart 27, 2017).

Devam eden cari açık, yatırımları finanse etmekte yetersiz kalan yurtiçi tasarruf düzeylerini ve yabancı tasarruflara yüksek bağımlılığın yanında sermayenin dışarıya akmasına karşı yüksek kırılganlığı yansıtmaktadır (NTRSA, 2017: 17).

Dışa açıklıktan etkilenen kur ve borsa değerlerindeki yüksek dalgalanma ve yüksek enflasyon ile yüksek seviyedeki hane halkı kredileri ve kamu borcu, para ve maliye politikaları bakımından hükümeti sıkıntılı bir pozisyona sokmaktadır (OECD, 2017: 23-24).

Ulusal Kalkınma Planı 2030 yılı itibariyle GSYH'nin yüzde 30'u gibi bir yatırım oranı hedeflemesine rağmen, yapılan yatırımın GSYH'ye oranı 2015 yılında yüzde 20'nin biraz üzerinde olmuştur (NTRSA, 2017: 16). Pandeminin etkisindeki 2020 yılında ise yüzde 14 ve 2021 yılında yüzde 13'lük seviyeyle en düşük düzeyini görmüştür (Dünya Bankası 2021).

Düşük büyüme oranı sebebiyle, istihdam imkânı yaratmak zor bir görev haline gelmiştir. İşsizlik son 20 yılda yüzde 25 seviyelerinde seyretmiş ve 2021 itibariyle de yüzde 28,8'e yükselmiştir (Dünya Bankası, 2021). 2021 yılında emek gücünün tüm nüfusa oranı yüzde 60 olmasına rağmen, istihdam edilen nüfusun tüm nüfusa oranı yalnızca yüzde 30 civarında kalmıştır (Dünya Bankası, 2021). İşsizlik oranı COVID-19 pandemisi öncesinde yüzde 25 civarındayken 2021 yılında yüzde 33,6 olmuştur (Dünya Bankası, 2021).

2021 yılı itibariyle 15-24 yaşları arasındaki nüfusa ait genç işsizlik oranı yüzde 64,2'dir (Dünya Bankası, 2021). Yakın geçmişteki yüzde 51'lik genç işsizliği oranı, Sahra altı Afrika'nın geri kalanının dört katından fazla durumdaydı (Cilliers ve Aucoin, 2016: 3).

Lise mezunlarının yüzde 33 ve lise mezunu olmayanların yüzde 33'lük işsizlik oranıyla karşılaştırıldığında, üniversite mezunlarının işsizlik oranı sadece yüzde 16'dır (Dünya Bankası 2021).

15-64 yaş aralığındaki nüfusun işsizlik oranı ise Siyahlar/Afrikalılar için yüzde 38,6, diğer ırklar için yüzde

25,9, Hintliler/Asyalılar için yüzde 17,1 ve beyazlar için de yalnızca yüzde 10'dur (STATS SA, 2022: 28-29).

İşsizliğin çoğu uzun vadelidir. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün uzun vadeli işsizlik ortalaması yüzde 28,4'ken, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde 12 ay ve üzeri sürede işsizliğin devam ettiği kesimin tüm işsiz kesime oranı 2022 yılı itibarıyla yüzde 71,5'dir (OECD, 2022b).

Dünya Ekonomi Forumu'nun 2019 Küresel Rekabetçilik Endeksine göre Güney Afrika emek piyasasında 141 ülke arasında 60'ncı sırada gelmektedir. Emek arzı ve talebi arasında yapısal bir uyumsuzluk bulunmaktadır. Emek piyasası yüksek vasıflı işçiler talep ederken düşük seviyeli potansiyel işçilerde bir fazlalık mevcuttur (PORS, 2017: 126).

Sosyal Refah Performansı

Sosyal refah boyutunda önemli gelişmeler olsa da hala, özellikle de sosyal refah endeksinin tersi yönde seyreden düşük büyüme ve yüksek işsizlik konusunda, giderilmesi gereken ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün 2021 yılındaki Daha İyi Yaşam Endeksi'ne göre, Güney Afrika gelir ve servet, kişisel refah, meslek ve kazanç, konut ve sağlık durumu açısından Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün yükselen piyasalar ortalamasından daha düşük göstergelere sahip olmuştur (OECD, 2022c). Benzer şekilde Güney Afrika, Kapsamlı Kalkınma Endeksi'ndeki (Inclusive Development Index) gelişmekte olan ekonomiler arasında, bu gruptaki yirminci en yüksek kişi başına GSYH'ye sahip olmasına rağmen 5 yıl boyunca yavaş ilerleme ile 69. sırada yer almaktadır (WEF, 2018: 15).

Cape Town Üniversitesi'nde bulunan Kalkınma Politikaları Araştırma Birimi tarafından yürütülen bir çalışma, Güney Afrika'nın 1993'ten bu yana çok boyutlu yoksulluk konusunda önemli düşüşler yaşamasının yanı sıra ocak, buzdolabı, televizyon, otomobil vb. gibi özel varlıklara sahip olma veya bunlara erişim konusunda önemli gelişmeler yaşadığını göstermektedir (Cilliers ve Aucoin, 2016: 2). Güney Afrika Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi'ne göre, hane halkının çok boyutlu yoksulluğu 2001 yılında yüzde 17,9'dan 2016 yılında yüzde 7'ye düşmüştür. Ayrıca, Çok Boyutlu Yoksulluk yoğunluğu da yüzde 43,9'dan çok az da olsa yüzde 42,8'e gerilemiştir (STATS SA, 2017b: 32).

Yaklaşık olarak toplam nüfusun yüzde 30'u ve tüm hanelerin yüzde 44'ü bir veya daha fazla sosyal yardım almaktadır (Devereux ve Waidler, 2017: 7). 2021 yılında sosyal yardımlardan faydalananların oranı toplumun yüzde 35,6'sı ve tüm hanelerin yüzde 50,6'sı şeklinde olmuştur (STATS SA, 2022b: 27). Sosyal yardım alanların sayısı 2000 yılında 3 milyon iken bu sayı 2016 yılında, 12 milyonu çocuk olmak üzere 17 milyona çıkmıştır (STATS SA, 2017b: 52). Çocuklu toplam hanelerin yüzde 34,3'ünün yardım almasına nazaran yoksul hanelerin yüzde 61,3'ü çocuk destek yardımı almaktadır (STATS SA, 2017b: 37).

Uluslararası karşılaştırmalı standartlara göre nispeten yüksek olan ve 2016 yılında hükümet harcamaları

larının yüzde 16'sını oluşturan sosyal yardımların GSYH'nin yüzde 3,5'ine yükselmesine rağmen (Cilliers ve Aucoin, 2016:2), gelir eşitsizliği ve yoksulluk yüksek seviyelerde kalmaya devam etmektedir (OECD, 2017:16).

Güney Afrika, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü ülkeleri arasındaki en yüksek Gini katsayısına sahip olan ülke olmuştur (OECD, 2016: 103). 2015 yılı itibariyle, (maaşlar, ücretler ve sosyal yardımlar dahil) kişi başına düşen gelire bağlı Gini faktörü 0,65 iken masraflara bağlı Gini katsayısı 0,64'tür (STATS SA, 2017b: 21). 2021 yılında 62 puanla en yüksek Gini katsayısına sahip ülke, yani gelir eşitsizliğinin en yüksek olduğunu ülke durumundadır (OECD, 2021).

2015 yılında en tepedeki yüzde 20'nin net geliri en aşağıdaki yüzde 20'ninkinden 40 kat daha fazla olmuştur. Bu oran Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün ortalamasının da yedi kat fazlasıdır. Ayrıca, ortalama net gelirin yüzde 60'ı veya daha azına sahip nüfus yüzdesi olarak vergiler ve transferler sonrası yoksulluk oranı yüzde 32'dir. Bu da yüzde 18 olan Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü ortalamasının yaklaşık olarak iki katı demektir (OECD, 2017: 16). 2022 yılında Güney Afrika'nın yoksulluk oranı yüzde 27 ile OECD ülkelerinin en yükseğidir (OECD 2022d).

Nüfusun en alt yüzde 40'ı, 2015 yılında toplam gelirin yalnızca yüzde 8,3'ünü elde etmiştir ve bunun da yüzde 92,3'ünü siyah Afrikalı hane halkı oluşturmuştur (STATS SA, 2017b: 24). Tabloda görüldüğü üzere, Siyah Afrikalılar nüfus grupları arasındaki en büyük Gini katsayısına sahiptir.

Gini türü/ Nüfus grubu	Siyahi Afrikalılar	Diğer Irklar	Hintliler/ Asyalılar	Beyazlar
Kişi başına gelir Gini katsayısı	0,64	0,58	0,56	0,51
Harcama Gini katsayısı	0,57	0,56	0,46	0,40

Tablo 2 Siyah Afrikalıların Gini Katsayısı (STATS SA, 2017b: 22).

Bu veriler, Geniş Tabanlı Siyah Ekonomik Güçlendirme Programı'nın beklenildiği kadar başarılı olmadığını göstermektedir. 2015 yılında, nüfusun yüzde 55,5'i yoksulluk üst sınırının, yüzde 40'ı yoksulluk alt sınırının ve yüzde 25,2'si de aşırı açlık sınırının altındadır (STATS SA, 2017b: 14). Kentsel bölgelerle kıyaslandığında, kırsal alanlarda yoksulluğun iyileştirilmesi çok sınırlı olmuştur. 2015 yılında kırsal nüfusun ortalama yüzde 81,3'ü yoksulluk üst sınırının altında, yüzde 65,4'ü yoksulluk alt sınırının altında ve yüzde 45,6'sı da açlık sınırının altında kalmıştır. Bu oranlar kentsel bölgeler için sırasıyla yüzde 40,6; yüzde 25,4 ve yüzde 13,4'tür (STATS SA, 2017b: 68-74).

2015 yılında nüfusun yüzde 33,5'i ve çocukların yüzde 43,5'i, kişi başına düşen gelir ortalamasının yüzde

50'sinin altında yaşamıştır (STATS SA, 2017b: 42-40)

Yoksulluk alt sınırının aşağısında yaşayan melez-renklilerin, Hintli-Asyalıların ve beyazların oranı sırasıyla yüzde 23,2; yüzde 1,2 ve yüzde 0,4 iken siyah Afrikalıların oranı yüzde 41'dir (STATS SA, 2017b: 19). Yoksulluk üst sınırının altında yaşayan siyah Afrikalıların oranı ise yüzde 93,3'tür (STATS SA, 2017b: 57).

Yoksul siyah Afrikalı sayısı her zaman diğer gruplardan daha fazla olmuştur. 2015 yılında yoksulluk üst sınırının altında yaşayan siyah Afrikalıların oranı, diğer ırkların yüzde 41,3; Hintli-Asyalıların yüzde 5,9 ve beyazların yüzde 1'lik oranlarına kıyasla yüzde 64,2 olarak kaydedilmiştir (STATS SA, 2017b: 58).

Güney Afrika Emek ve Kalkınma Araştırmaları Merkezi tarafından yapılan ve Ulusal Gelir Dinamikleri Çalışmaları verilerine dayanan bir araştırmaya göre, Afrikalılar ve diğer ırklar, temel mesleklerinin aylık gelirlerinde beyaz meslektaşlarının üçte birinden azını ve Hintli-Asyalı nüfusun kazandığının da yarısından azını kazanmaktadır. Ayrıca, beşte biri durumunda olan hane halkı gelir ve harcamaları dikkate alındığında ise bu oranlar daha da kötü görünmektedir (Salisbury, 2016: 45).

Eğitim ücret kazanma potansiyeli konusunda önemli bir etkiye sahip olsa da eğitimin katkısı kısmen etnisite tarafından belirlenmektedir. Fazladan bir eğitim yılı hesaba katıldığında her bir yıl ücretleri, Hintli-Asyalılar için yüzde 25, beyazlar için yüzde 23, diğer ırklar için yüzde 19 ve Afrikalılar için de yüzde 16 oranında artırabilmektedir (Salisbury, 2016: 47).

Yine de bu mevcut ayrımcılığın nedeni, apartheid rejiminin kurumsallaşmış ayrımcılığı yerine Afrikalılar ve diğer ırklar tarafından alınan eğitim kalitesinin düşük olmasına bağlanabilir. Bu fark devam ederse, Güney Afrika ekonomisindeki makro ölçekli eşitsizliğin zamanla daha da kötüleşeceği tahmin edilmektedir (Salisbury, 2016: 48).

2015 yılı itibarıyla Johannesburg ve Capetown'daki işgücü nüfusları üzerine yapılan bir çalışmaya göre beyazların yükseköğrenime katılım oranı, Afrikalıların yalnızca yüzde 10'luk oranına kıyasla, yüzde 50 civarındadır (PORSA, 2017: 128). Ayrıca ortaöğretim veya daha düşük seviyede eğitime sahip olanların oranı ise beyazlar için yalnızca yüzde 15 civarındayken Afrikalılar için yüzde 55 civarındadır (PORSA, 2017: 128). 2021 yılında yapılan hane halkı araştırması 18-29 yaş arası Afrikalı nüfusun yüzde 5,3'ünün ve beyaz nüfusun yüzde 24,6'sının yükseköğretime katıldığını göstermektedir (STATS SA 2022b).

Yakın zamandaki gelir dağılımı ve yoksulluk göstergeleri Ulusal Kalkınma Planı hedefleriyle karşılaştırıldığında, kalkınma düzeyinin hedeflenenden çok aşağıda olduğu görülmektedir.

UKP Hedefleri	Referans Değeri %	2030 Tahmini %	Son Du- rum %
1. Yoksulluk alt sınırında yaşayan kişilerin oranını yüzde 39'dan (2009) yüzde 0'a (2030) düşürmek	39,0 (2009)	0	40,0 (2015)
2. 2010'da 0,7 olan gelir eşitsizliğini 2030 itibariyle 0,6'ya düşürmek	0,70 (2010)	0,60	0,68 (2015)
3. Gelire sahip olanların en alt yüzde 40'lık kesime giden gelir payını yüzde 6'dan yüzde 10'a çıkarmak	6,0 (2010)	10,0	8,3 (2015)
4. Yoksulluğa bağlı açlığı 2030 yılına kadar yüzde 0'a düşürmek	21,4 (2011)	0	25,2 (2015)

Tablo 3 Ulusal Kalkınma Planı'nın (UKP) Yoksulluk-Eşitsizlik ile ilgili hedeflerinin son durumu (STATS SA, 2017b: 17).

2015 yılında, kişi başına düşen toplam sağlık harcamaları satın alma gücü paritesine göre 1150 Amerikan dolarıdır. Bu miktarın yarısından fazlası hane halkının özel harcamalarıdır. Toplam harcama rakamı, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün ortalaması olan 3740 Amerikan dolarının çok altında olmasına rağmen Güney Afrika'da özel harcamaların oranı, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü ortalaması olan yüzde 26'nın çok üzerindedir (OECD, 2016: 121). 2019 yılında OECD ortalaması 4087 dolara çıkarken, Güney Afrika'nın kişi başına düşen sağlık harcaması 1104 Amerikan doları olup 2015-2019 yılları arasındaki sağlık harcamalarındaki değişimin eksi yönlü olduğu üç OECD ülkesinden biri olarak kaydedilmiştir (OECD 2021b: 191).

Güney Afrika Demografi ve Sağlık Araştırması'na göre, 5 yaş altı ölüm oranı, 1998 ile 2016 yılları arasında 1000 canlı doğumda 59'dan 42'ye düşmüştür (STATS SA, 2017a: 19). Aynı araştırma, 12-23 aylık çocukların sadece yüzde 61'inin bütün temel aşılarla ulaştığını ve yüzde 53'ünün yaşa göre uygulanan aşıları olduğunu (STATS SA, 2017a: 23) ve beş yaş altındaki çocukların yüzde 27'sinin kendi yaşlarına göre kısa veya büyüme oranı sınırlı olarak kabul edildiğini ve yüzde 10'unun da ciddi derecede büyümede geri kaldığını göstermektedir (STATS SA, 2017a: 27). Ancak 2020 yılı verilerine göre Birleşmiş Milletler Gruplararası Çocuk Ölüm Oranı Tahminleri ajansı Güney Afrika'daki 5 yaş altı çocuk ölüm oranının 1000 çocukta 32'ye kadar gerileyerek, dünya ortalaması olan 1000 çocukta 36 ölüm oranının altına düştüğünü göstermektedir (UN IGME 2021).

Açlıkla karşı karşıya kalan toplam nüfus oranı 2002 ve 2015 yılları arasında yüzde 29,3'ten yüzde 13,1'e düşmüştür ve açlıkla karşı karşıya kalan çocukların oranı da 2002'den 2012'ye kadar olan dönem içerisinde yüzde 24'ten yüzde 11'e düşmüştür (Devereux ve Waidle, 2017: 3-4). Güney Afrika'daki gıda güvensizliği geç-

tiğimiz 20 yıl içerisinde düşüş göstermesine ve sosyal yardımlar bu olumlu trende katkı yapmasına karşın beslenme yetersizliği göstergeleri daha yavaş bir şekilde düşmektedir (Devereux ve Waidler, 2017: 13).

Sosyal yardımlar, gıda güvensizliği konusunda olumlu etkilere sahiptir ancak dengesiz beslenmeyi ortadan kaldırmakta yeterli değildir (Devereux ve Waidler, 2017: 23-24). Örneğin, çocuklarda beslenme göstergelerinin en önemlilerinden biri olarak, 0-5 yaş aralığındaki çocukların büyüme geriliği oranı 1993 ve 2012 yılları arasında çok az olacak şekilde yüzde 24,5'ten yüzde 21,5'e düşmüştür (Devereux ve Waidler, 2017: 6).

Siyah Afrikalı nüfus toplam nüfusun yüzde 80'ini oluşturmaktadır ve buna karşın, 1994'ten bu yana istikrarlı bir artışa rağmen hala on ikinci sınıfı geçme oranında en düşük paya sahiptir (STATS SA, 2017d: 2). 2014 verilerine göre, beyazlar yaklaşık olarak yüzde 100, Hintliler yaklaşık olarak yüzde 90, diğer ırklar yüzde 80'in üzerinde ve siyahlar ise yalnızca yaklaşık yüzde 70 geçme oranına sahiptir. Bu farklılık, eğitim olanaklarındaki eşitsizliklerle açıklanmaktadır (Gamede, 2017). Bununla birlikte, 2021 yılı hanehalkı araştırmasının gösterdiği verilere göre yükseköğretime devam eden öğrencilerin yüzde 73,5'i siyahi Afrikalılardan oluşmaktadır. Bu oran yüksek olsa da, ülkedeki yükseköğretimdeki öğrenci sayısı ülke nüfusuna göre oldukça düşük olup, Hintli/Asyalı ve beyaz gruplara göre eğitime katılma oranı siyahiler arasında düşük kalmaya devam etmektedir (STATS SA 2022b: 19). Benzer şekilde, temel eğitim sistemindeki geniş çaplı yetersizlik sebebiyle, okula gitmiş 28 siyah Afrikalı öğrenciden yaklaşık olarak yalnızca 1'i işe yarar şekilde okuma yazmayı bilmektedir (Hoffman, 2012: 2).

Resmi olarak ikamet adresine sahip konutlarda yaşayan hane halkı sayısı 1996'da yüzde 65,1iken bu sayı 2021'e gelindiğinde yüzde 83,6'ya yükselmiştir. Geleneksel ve resmi olmayan ikametgâhlarda yaşayan hane halkı sayısı ise 1996'da sırasıyla yüzde 18,3 ve yüzde 16,2'dan 2021'e gelindiğinde sırasıyla yüzde 4,2 ve yüzde 11,7 oranına düşmüştür (STATS SA, 2022b: 29).

Bedelinin tamamını ödeyerek kendi konutuna sahip olan hane halkı oranı 2001'de yüzde 41,3 iken bu oran 2016'ya gelindiğinde yüzde 54,7'ye yükselmiştir (STATS SA, 2016: 63). 2021'de tamamını ödeyerek kendi konutuna sahip olanların oranı Mpumalanga, Limpopo gibi bölgelerde yüzde 80'inin üzerinde, en düşük olarak Western Cape bölgesinde yüzde 49 düzeyindedir (STATS SA, 2022b: 30).

Konut içerisinde içmek için musluk suyu olan hane halkı sayısı 2021 yılında yüzde 45,2'dir ve bu oran 2002 yılından beri yüzde 5,2 gibi bir oranla az bir değişim göstermiştir. Ancak evlerin bahçelerindeki musluk suyu sistemi oranı 1996'da yüzde 16,6 iken 2021'e gelindiğinde bu oran neredeyse iki katına çıkarak yüzde 30 olmuştur. Buna rağmen hane halklarının yüzde 20'ye yakını bahçenin dışarısında bile musluk suyu sistemine sahip değildir (STATS SA, 2016: 65; STATS SA, 2022b: 32).

Yemek pişirmek için temel enerji kaynağı olarak elektriği kullanan hane halkı oranı 2002'de yüzde 57,5 iken 2021'e gelindiğinde bu oran yüzde 77,7'ye yükselmiştir. Şebeke elektriğine bağlı hane halkı oranı ise aynı yıllar içerisinde yüzde 76,7'den yüzde 89,3'e yükselmiştir (STATS SA, 2022b: 42-44).

SİYAH EKONOMİK GÜÇLENDİRME PROGRAMINIIN SINIRLILIKLARI

Ekonomik Yapı

Güney Afrika'nın ekonomik bağlamı, güçlendirme programı için önemli bir kısıtlayıcı olmaktadır. Ekonominin yapısı ve istihdam yaratmadaki sınırlılıkları, yapısal değişiklikler ve apartheid sonrası dönemdeki eksiklikler hükümetin, daha fazla sermaye yatırıma ihtiyaç duymasına ve politika belirleme konusunda daha temkinli davranmasına neden olmuştur.

Apartheid sonrası ekonominin zorlukları; devam eden yetersiz büyüme ve istihdam yaratma, mali düzenlemeye duyulan sürekli ihtiyaç (Gunnion, 2017: 48) ve ileri derecede açıklık ve oligopolistik yapı olmak üzere genelde üç temel başlık altında sınıflandırılabilir. Bütün bu meseleler birbirleriyle ilişkilidir ve birbirlerine neden olmaktadır. Ayrıca bu meseleler, güçlendirme programlarını finanse etme ve işletmeleri, güçlendirme programının hedefleri doğrultusunda hareket etmeye zorlama açısından hükümetin politika yapma kapasitesini zayıflatmaktadır.

Beyaz sermayenin dönüşümüne yönelik herhangi bir taahhüdün olmamasının ve beyazların hala ekonominin bütün sektörlerine hakim olmasının nedeninin hükümetin herhangi bir ödül ve ceza sistemi geliştirmemesi ve siyasi ve ekonomik istikrarsızlığa yol açacağı sebebiyle mülkiyet yapısındaki ani ırksal dönüşümden kaçınması olduğu kabul edilmektedir. Örneğin 2002 yılında, madencilik endüstrisinin yüzde 51'inin on yıl boyunca siyahlardan oluşacağını öngören bir hükümet yasa tasarısı basına sızmıştır. Maden şirketlerinin borsadaki hisse fiyatları düşüşe geçmiştir ve milyonlarca dolar ekonomiden uçup gitmiştir. Sonunda, hükümet bu konuyu kapatmış ve sermaye menfaatinin aranacağı bir yaklaşım benimsemiştir. İlerleyen süreçlerde ise madencilik endüstrisindeki siyah sahiplik oranı ilk beş yılda yüzde 15 ve on yıl içerisinde de yüzde 26 olmuştur (Tangri ve Southall, 2008:704-705).

Ekonomik dönüşüme yönelik müdahalelerin, apartheid sonrası dönemdeki ekonomik istikrara dair endişeler tarafından sınırlandırıldığı iddia edilmektedir. Bu dönemde yapılması gerekenler şunları kapsamaktadır (Hirsch, 2015):

- Servet ve toprak gibi varlıkların yeniden dağıtımı;
- Merkez bankasının tam istihdam gerçekleştirmesini zorunlu kılmak (ABD'deki FED gibi);
- Oligopolistik yapıları ortadan kaldırmak;
- Daha sağlam bir sanayi politikası geliştirmek;

- Küçük işletmeleri daha fazla yardımcı olacak şekillerde desteklemek.

İmar ve Kalkınma Programı özellikle sosyal koruma konusunda başarılı olsa da sağlıklı mali ve ekonomik ortam sebebiyle yeni hükümet bu programı uygulamada bazı zorluklarla karşılaşmıştır (SAHO, 6 Mayıs 2014).

Sosyal yatırım politikaları için gerekli kaynakları sağlamak için İmar ve Kalkınma Programı sonrasında hayata geçirilen ve ekonomik büyümenin hızlandırılmasını amaçlayan ekonomik programların istenilen sonucu sağlayamayacağı gerçeği ve bu programların sürekli yenilenmesine duyulan ihtiyaç (SAHO, 6 Mayıs 2014), ekonomik şartların hükümetin sosyal politikadaki manevra alanı üzerindeki kısıtlamalarını yansıtmaktadır.

Ayrıca, kamuoyunda toprak reformu ile ilgili son dönemdeki hararetli tartışmalar eski yapıya karşı direnişin bir örneğini teşkil etmektedir. Ekonominin geri kalanını etkilemeksizin tazminat ödenmeden arazi kamulaştırmasına izin verilmesinin imkansız olduğu öne sürülmektedir. Hükümetin çok temel ve aşırı söylemleri olmasına karşın bu söylemler, değişimi engelleyecek derecede güçlü yapısal unsurlar sebebiyle pratiğe dönüştürülememektedir (Friedman, 9 Ocak 2018).

Siyah Ekonomik Güçlendirme Programı liberal kapitalist bir sistem içerisinde uygulandığı için eşitsizlikle mücadelenin, eş zamanlı olarak hem apartheid rejiminin neden olduğu eşitsizliğe karşı hem de mevcut piyasa şartlarının neden olduğu eşitsizliğe karşı yürütülmesi gerekmektedir (Wehmhoerner, 2015: 2).

Güney Afrika'nın ekonomik yapıları erişim ve eşitlik ile ırklar arasındaki ekonomik fırsatları olumsuz şekilde etkilemektedir. Maalesef, SEG programına ilişkin gözlemler, programdan yararlananların küçük kapalı bir gruptan oluştuğunu ve özellikle de ekonominin tepesinde bulunan elit erişim noktalarının -mülkiyet kontrolü ve yönetim yapıları- elitler tarafından korunduğunu ve bunların görece statik bir makro-yapısal bağlam içerisinde değişime son derece dirençli olduğunu ileri sürmektedir. Uygulanan politika, SEG programındaki yöntemin önerdiği şekilde ekonomiyi açamadı ve verili zaman çerçevesi içerisindeki mevcut yapıları değiştiremedi (Andrews, 2008: 93-97).

Apartheid dönemindeki ekonomi görece kapalı ve korumacıyken, apartheid sonrası dönemdeki ekonomi, yabancı sermayeye açık ve daha konsantre ve bu sebeple de küçük işletmeler için korumasız olmuştur (Bernstein, 2013: 31-43).

Ekonominin oligopolistik yapısı⁶, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin hızlı büyümesine imkân veren bir ortam sağlayamamaktadır (Bhorat ve diğerleri, 2014: 12). Ayrıca zayıf yerel ekonomilerdeki ve kırsal alanlardaki elverişli küçük işletmelerin ve özellikle de imalat işletmesi türlerinin (Philips, 9 :2011) kapsamını, uzun vadeli sermayeye erişim eksikliği ve bütünleşmiş değer zincirleri gibi giriş engelleri sebebiyle sınırlandırmaktadır (NTRSA, 2017: 25). Küçük işletmeleri geliştirme konusu hükümetin belirli bir hedefi olmaya devam etse de hükümetin kaynaklarının buna etkisi çok az olmuştur (Bhorat ve diğerleri, 12 :2014).

Ölçek ekonomileri, küresel pazarlarda rekabet etmek için verimliliği artırabilse de aynı zamanda, yüksek konsantrasyon-tekel seviyeleri, ekonominin toplam verimliliğini zayıflatan engeller yaratmıştır (UNDP, 2014: 24).

Ekonominin finansallaşması, sermayeyi 2008'den sonra üretken yatırımlar yerine finansal piyasalara yatırmayı teşvik ettiği için, Johannesburg borsasındaki ilk 50 firma 2011 ve 2016 yılları arasında, üretim kapasitelerini genişletmek yerine yatırımlarını (muhasibecilik tanımını kullanarak) giderek artan bir şekilde birleşme ve satın almaya yönlendirmiştir (Bosiu, Goga ve Roberts, 2017: 2). Bunun sonucu olarak, özel yatırım kurumsal kârlılıktan ayrılmış ve ekonomi, büyümeyi canlandırmak için esas olarak kamu yatırımlarına muhtaç hale gelmiştir (UNDP, 2014: 25).

Siyah işletmeler, ekonominin üretken sektörüne katılmak yerine parazit bir temel üzerinde sermaye biriktirmeyi tercih ederken beyaz işletmeler, dar çıkarları için bekle ve gör yaklaşımıyla yeni yatırımlar aramıştır. Varlıklarını ayrı şekilde fiyatlandırmış, yurt dışında çeşitlendirmiş ve yerel olarak da yatırımlarını kesmişlerdir. Aynı zamanda, ayrı fiyatlandırmaya ve yatırım yapmamaya devam ederek, SEG programındaki anlaşmalara, devlet himayesi elde etmeye yetecek düzeyde dahil olmuşlardır (Nattrass, 2014: 2-24).

Ekonomik ve siyasi istikrarsızlık, ekonomik yetersizliğin de etkisiyle birlikte ülke için önemli bir risk teşkil etmektedir. Buna ek olarak, özel sektörün yatırım kararları, ihtiyaç duyulan sürdürülebilirlik açısından hükümeti tehdit etmektedir. Çünkü ülkenin gelecekteki siyasal gidişatının belirsizliği sebebiyle, Güney Afrika'daki özel işletmelerin yüzde 67'si yatırım kararlarını ertelemektedir. Diğer yüzde 48'lik bir kesim Güney Afrika yerine denizaşırı yatırım yapmayı düşünürken, yüzde 27'lik bir kesim işletmelerini satmayı düşünmekte ve yüzde 14'lük bir kesim ise ciddi bir şekilde göç etme niyetini taşımaktadır (Lindsay, 2015: 11).

6 Güney Afrika'nın kurumsal manzarası 1994'ten bu yana büyük ölçüde değişmesine rağmen, yüksek oranda yoğunlaşmış bir şekilde kalmıştır (PRSA, 114 :2012). Ekonomideki yoğunlaşma finans ve imalat sektöründe dikkat çekmektedir. Örneğin, (toplam 120 arasından) ilk 20 imalat alt-sektörü Güney Afrika'nın imalat sektöründeki ihracatın yüzde 77'sini oluşturmaktadır ve Güney Afrika'daki ihracat şirketlerinin ilk yüzde 5'i de 2012'deki toplam ihracatın yüzde 90'ından fazlasını oluşturmaktadır (UNDP, 31-26 :2014). İmalat sanayisindeki yoğunlaşma düzeylerine ilişkin veriler; en büyük beş firmanın yüzde 70 ve daha fazla Pazar payına sahip olduğu sektörlerin oranının 2008 yılında 16 alt sektörden 2014 yılında (80 alt sektörden) 22'ye yükseldiğini göstermektedir (Bosiu, Goga ve Roberts, 2 :2017). Rekabet Komisyonu tarafından yürütülen yakın zamandaki bir araştırmaya göre, piyasalar yüksek oranda yoğunlaşmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre, 31 sektörde yüzde 45'in üzerinde Pazar payına sahip 294 hâkim firma bulunmaktadır ve sektörlerin yoğunlaşma endeksleri (Hirschmann Heirfindahl endeksi) 2500'den fazladır. Bu da yüksek düzeyde yoğunlaşmanın olduğunu göstermektedir (EDD, 10 :2017).

Daha hızlı bir ekonomik gelişme üzerindeki kısıtlamalar ayrıca yetersiz yerli tasarruf ve sermaye, düşük vasıflı emek ve vasıf uyumsuzluğu, nüfusun büyük bir çoğunluğu için düşük kalitede eğitim, yüksek düzeylerdeki piyasa konsantrasyonu ve uygun olmayan ulaşım altyapıları olarak sıralanmaktadır (Faulkner, Loewald ve Makrelov, 2013: 8).

Düşük yatırım oranlarına ek olarak vasıflı emek eksikliği, zayıf ekonomik büyüme için önemli bir nedendir (Gunnion, 2017: 54). Güney Afrika'nın zayıf beşeri sermaye oluşumu (Steenkamp, 2015: 22) hem ırklar arasındaki beşeri sermaye eşitsizliklerinin hem de nüfusun çoğu için vasıf eksikliğinin devam etmesine neden olan eğitim sektöründeki kapalı serbest piyasa durumu dolayısıyla daha da büyümektedir (Languille, 2016: 532).

Nüfusun daha yoksul olan yüzde 80'i, genellikle zengin yüzde 20'nin sahip olduğu eğitimden önemli ölçüde daha düşük kalitede eğitim almaktadır. Sonuç olarak okul sistemi, öğrencilerin çoğunluğunu, işyeri veya daha ileri seviye çalışma için gerekli becerilerle donatamamaktadır (Wilmot, 2017:2).

Yetenek uyumsuzluğu ve istihdam kapasitesinin bir diğer boyutu ise ekonomideki sektörel değişikliklerle ilişkilidir. Güney Afrika ekonomisi, sektörlerin GSYİH içindeki payları ve istihdam kapasiteleri açısından apartheid sonrası dönemde yapısal değişimler yaşamıştır. İmalat ve madencilik sektörlerinin GSYİH içindeki payı düşerken, onlarla birlikte tarım sektörleri de ciddi bir istihdam kapasitesi kaybı göstermiştir. Diğer taraftan finans sektörleri GSYİH ve istihdam içerisindeki paylarını artırmıştır.

İmalatın GSYİH içerisindeki payı, 1996 yılındaki yüzde 21'den 2021 yılında yüzde 12'ye ve madencilik sektörü de yüzde 16'dan yüzde 4,6'ya düşerken, finans sektörünün GSYİH içerisindeki payı yüzde 12'den yüzde 18'e yükselmiştir. Aynı dönem içerisinde tarım sektörü ise yüzde 3 düzeyinde kalarak düşük performansını sürdürmüştür (Fotoyi ve diğerleri, 2016: 11-12; Reddy ve diğerleri, 2016: 24; Dünya Bankası 2021).

Ayrıca 2001 ve 2012 yılları arasında madencilik ve tarım sektörlerindeki yıllık istihdam büyümesi yüzde -4,1 ve yüzde -5,1 oranlarındayken, imalat sektörünün aynı dönem içerisindeki yıllık büyümesi neredeyse sıfırdır (Reddy ve diğerleri, 24 :2016). Son olarak 2016 ve 2017 yılları arasında tarım, madencilik ve inşaat sektörlerindeki istihdam kapasitesi sırasıyla yüzde 7,6; yüzde 2,5 ve yüzde 6,2 oranında düşerken sanayideki istihdam kapasitesi sadece yüzde 3,7 oranında artış göstermiştir (STATS SA, 2017c: 3). 2021'den 2022'ye verilen sektörlerdeki istihdam oranlarından yalnızca inşaat sektöründeki yüzde 6'lık azalış dikkat çekici düzeydedir ve 2022 itibarıyla tarım, madencilik ve inşaat sektörlerindeki istihdamın tüm istihdam içerisindeki oranları sırasıyla yüzde 5,3; yüzde 4,6 ve yüzde 5,2 olmuştur (STATS SA 2022c: 4).

1994 sonrasındaki yapısal değişikliğin temel nedeni, iç piyasaları uluslararası rekabete açan ve Güney Afrika ekonomisinin finansallaşmasını hızlandıran kontrolsüz liberalleşmedir (Fotoyi ve diğerleri, 2016: 11-12). Güney Afrika ekonomisinin 1994'ten bu yana temel bir özelliği olan bu yüksek seviyedeki açıklık, ekonominin büyümesini ve gelişmesini çok güçlü bir şekilde etkilemiştir (Creamer, 2014: 143). Kontrolsüz yabancı sermaye akışı, sermayenin yanlış tahsis edilmesi ve büyük işletmelerin finansallaşması ve uluslararasılaşması daha

ileri seviye sanayisizleşme ve imalat sektöründeki iş kayıplarının ve büyüyen yoksulluk ve eşitsizliğin temel sebepleri olarak kabul edilmektedir (Mohammed, 2012: 45).

Bazı sektörlerdeki gerileme, ekonomik ve finansal liberalleşme yoluyla iki şekilde açıklanabilir. İlk olarak, Güney Afrika ekonomisi küresel rekabete açıldığında, mücadeleci olmayan yapıdaki imalathanelerin buna direnemediği varsayılmaktadır (PRSA, 2014: 87). Diğer işletmeler, ticaret serbestleşmesi sebebiyle sermayenin güçlendirilmesinin gerekliliklerini karşılamak adına birleşme ve satın almalar yoluyla daha etkili ölçek ekonomileri yaratmaya çalışmışlardır (UNDP, 2014: 24).

Bir başka açıklamaya göre, Güney Afrika ekonomisindeki çok farklı büyük holdinglerin birçoğu, temel ticari faaliyetlere odaklanmak ve işlerini küresel olarak büyütmek için ilişkisiz işlerini ayıştırmıştır. Bunun sonucu olarak da tarım, madencilik ve imalat sektörleri kısmen olumsuz etkilenmiştir (Mohamed, 38 :2012).

İstihdam kaybı ve vasıf uyumsuzluğuyla ilişkili olarak, 1990’lardan itibaren sanayilerin uluslararası olarak daha rekabetçi hale geldiği ve vasıf-yoğun üretim sayesinde büyüdüğü (Steenkamp, 2015: 20) ve ayrıca imalat sektöründeki ihracat profili ve büyümenin, yüksek vasıflı işgücüne ihtiyaç duyan ve doğası gereği sermaye yoğun bir hale geldiği öne sürülmektedir (Reddy ve diğerleri, 2016: 28-31).

1994 ve 2004 yılları arasında başlangıçtaki düşüşe rağmen, 2005’ten itibaren sermaye-emek oranı sürekli artmıştır (Steenkamp, 2015: 43) ve bu eğilim, sanayilerin ve işverenlerin emek yerine sermaye kullanımı tercih ettiği daha çok sermaye yoğun bir ekonomiye doğru yapısal bir değişiklikle sonuçlanmıştır (Steenkamp, 2015: 101).

İşsiz nüfusun büyük bir çoğunluğu düşük vasıflı olduğu için, sürdürülebilir iş yaratma konusundaki temel yapısal kısıtlamalardan birisi olan bir vasıf uyumsuzluğu ortaya çıkmıştır (Reddy ve diğerleri, 2016: 28-31)

Bir yandan hâlihazırda istihdam edilenlerin yarısına yakını ve işsiz nüfusun yüzde 60’ı ortaöğretim diplomasına sahip değilken diğer yandan bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik bölümlerinden mezun olan yıllık işgücü mevcut talebi karşılamaya yetmemektedir (Reddy ve diğerleri, 2016: 75). Tarım, madencilik ve imalat sektörlerinin istihdam kapasiteleri vasıfsız işgücü için erirken, mevcut işgücü profili hem ekonomik büyümeyi sınırlamakta hem de mali açıdan hükümet için büyük bir yük oluşturmaktadır.

Sermaye emek oranı - sermaye yoğunluğu - madencilik ve imalat sektörlerinde artmasına rağmen, bu sektörlerdeki birim sermaye başına reel katma değer azalmaktadır (Fedderke, 2014: 44-46). Ayrıca bu sektörlerin, ekonominin genel katma değeri içindeki payı da azalmaktadır (Fedderke, 2014: 9-10).

1994’ten sonra madencilik sektörünün katma değerinde yaşanan düşüşün (PRSA, 2014: 88), Güney Afrika ekonomisinin yatırımcılar ve finansal kapasite açısından rekabetçi üstünlüğü ve görece cezbediciliği üzerinn

de olumsuz etkileri oluşturmuştur.⁷

Düşük tasarruf oranları ve düşük yatırım sebebiyle ülke yatırım için yabancı sermaye akışına muhtaç olmaktadır. Düşük tasarruf oranları yatırımlarda nispeten büyük bir cari açığa sebep olmuş ve bu cari açık, doğrudan yabancı yatırımlar yerine büyük ölçüde portföy yatırımları yoluyla finanse edilmiştir (Reddy ve diğerleri, 2016: 26).⁸

Portföy akışlarındaki artış, ithal malların tüketiminin artması sebebiyle ticaret açığındaki artışla ilişkilendirilmiştir (Mohamed, 2012: 29-30) ve yabancı sermaye akışıyla ilişkilendirilen makroekonomik istikrarsızlık ekonomiyi zaman içerisinde zayıflatmıştır (Mohamed, 2012: 4).

Bununla birlikte oligopolistik piyasa şartlarında, yabancı sermaye mevcut yüksek kârlı firmalara yatırım yapmaktadır ve bu nedenle de yabancı yatırımlar ekonominin oligopolistik doğasını değiştirmek yerine güçlendirmektedir (PRSA, 2012: 111).

Nitelikli Devlet Bürokrasisinin Eksikliği ve Yanlış Yönetim

Nitelikli bürokrasi eksikliği güçlendirme stratejisi üzerindeki en büyük engeli teşkil etmektedir. Demokratik rejimin başlangıcındaki bürokratik yapıdaki eksiklikler sebebiyle, apartheid rejiminin bıraktığı karmaşık mirasın üstesinden gelmek için gerekli olan derin kurumsal reformları gerçekleştirmek hükümet için büyük bir zorluk haline gelmiştir. Bugün bile bu eksiklik giderilemediği için, profesyonel bir kamu hizmeti oluşturmaya durmaksızın odaklanılmaya devam edilmesi gerektiğine dair güncel bir tavsiye 2012 yılındaki Ulusal Kalkınma Planı'nda belirtilmiştir (Bhorat ve diğerleri, 2017: 4).

Apartheid sonrası bürokrasisi gerekli kurumsal tasarımı geliştirememiştir ve makroekonomik politikaları uygulama konusunda başarısız olmuştur. Bu başarısızlığın bir nedeni kurumların, politikalar içerisindeki rollerini gerçekleştirecek gerekli teknik kapasiteden yoksun olmasıdır. İkinci olarak, düzenleyici aktörler gerekli politik otoriteye sahip değillerdir (Mabasa, 2014: 107).

Bir başka eleştiri, kamu sektöründe çalışan görevlilerin çoğunun Afrika Ulusal Kongresi kadrolarından olması dolayısıyla, profesyonel ve bağımsız kamu hizmetlileri ve orta sınıf görevlilerinin eksikliğine dikkat çekmektedir (Wehmhoerner, 2015: 4). Devlet kurumlarının bütünlüğü ve etkinliği, benzeri görülmemiş düzey-

7 2015/16 döneminde GSYH'nin yüzde 42,5'ini hükümet borcunun 2017/18 döneminde yaklaşık olarak GSYH'nin yüzde 43,7'si olacağı tahmin edilmiştir (STATS SA, 2017b: 43). 2018'de oran yüzde 51,68 olarak gerçekleşirken 2021 itibarıyla yüzde 68,98'e ulaşmıştır ve 2027'de yüzde 83,8'e ulaşacağı tahmin edilmektedir (Statista 2022). Hane halkı borcunun harcanabilir gelire oranı 2000'deki yüzde 54,1'lik seviyesinden 2015 yılında yüzde 76,9'a yükselmiş ve 2021 sonu itibarıyla yüzde 67'ye gerilemiştir (STATS SA, 2017b: 50; SARB 2022).

8 Derecelendirme kuruluşları tarafından düşük yatırım notunun verilme nedenleri arasında düşük ticari güven yer almaktadır. (Gunnion, 2017: 51).

de siyasi müdahaleye, yolsuzluğa ve bunlarla birlikte uygun olmayan ve yetersiz yöneticilerin Afrika Ulusal Kongresi'nin kadro yerleştirme politikasına göre atanmasıyla oluşan kayırmacılığa tabi olmuştur (Cilliers ve Aucoin, 2016: 6).

Bazı iktidar partisi yöneticileri, üyelerin anayasadan önce parti kurallarına uyması gerektiğini düşünmektedir (Gumede, 2011: 16). Bu inanç, içsel bir ideolojik dayanışma yaratmakta ve çatışan bloklardan oluşan bir çevrede yozlaşmayı teşvik etmektedir.

İktidardaki Afrika Ulusal Kongresi Partisi (ANC), Güney Afrika Sendikalar Kongresi (COSATU) ve Güney Afrika Komünist Partisi (SACP) arasındaki üçlü bir ittifak devlet-emek ve devlet-iş dünyası etrafında odaklanırken ve iş dünyasını şekillendiren ekonomik politika ve kurumsal bağlamı etkilerken, SEG politikaları, siyah işletmelerin ırksal sınırlara göre örgütlenmeleri ve devletle doğrudan ilişki kurmaları için teşvikler yaratmıştır. Bu tarz bir yönetim patrimonyalizme ve kayırmacılığa yol açmıştır ve ittifaklar arasındaki politik çekişme büyüyen bir politika uyuşmazlığına ve yolsuzluğa sebep olmuştur (Nattrass, 2014: 1-4).

Yolsuzluk, hızlı bir şekilde ekonomik gelişmenin önündeki yapısal engellerden biri haline gelmiş ve apartheid rejimi sonrasında da kısa sürede yayılmıştır (DPSA, 2003: 3). Buna rağmen kayırmacılık ve yolsuzluk düzeyi 2009'dan itibaren önemli ölçüde artmıştır (Bernstein ve diğerleri, 2014: 26). Bireysel yolsuzluğun, son on yıldır devletin içine yerleşmiş ve iyi organize edilmiş siyasi ve idari ağlar tarafından devlet eline geçen ve sistemik bir yolsuzluğa⁹ dönüştüğü öne sürülmektedir (Bhorat ve diğerleri, 1998 :4 :2017 Ulusal Mağdur Anketi, bireylerin sadece yüzde 2'sinin yolsuzlukla karşı karşıya kaldığını gösterirken, 2001'deki hane halkı anketi bütün ailelerin/hane halkının yaklaşık yüzde 11'inin yolsuzlukla doğrudan karşılaştıklarını ortaya çıkarmıştır (DPSA, 2003: 3). 2012 itibarıyla Güney Afrikalıların neredeyse yarısı temel hizmetlerini güvence altına almak için rüşvet ödediklerini belirtmiştir (Bernstein ve diğerleri, 2014: 27).

Bu modele göre, Güney Afrika'nın Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün Yozlaşma Endeksi'ndeki oranı 1995'teki notu 10 üzerinden 5,62'den 2002'de 4,8'e ve son olarak da 2021'de 100 üzerinden 44'e düşmüştür (<https://www.transparency.org>). Benzer şekilde, Dünya Bankası'nın küresel yönetim göstergeleri, Güney Afrika'nın yönetim etkinliği ve yolsuzluğun kontrolü konularındaki sıralamasında 1996'dan bu yana sürekli bir düşüş olduğunu göstermektedir. Yönetim etkinliği notu 1996'da 83'ken 2021'de 50 puana; aynı dönem içerisindeki yolsuzluk notu da 76'dan 55,77'ye düşmüştür (Cilliers ve Aucoin, 37 :2016; WBGGI, 2018; WGI 2022).

9 Afrika Ulusal Kongresi'nin bazı kadroları arasındaki örtülü kabul ve inancın yanı sıra, bu yaygın yolsuzluk eğilimi temelde iki faktörle açıklanmaktadır. İlk olarak, kamu satın alımlarının yolsuzluğa, kötü ve yanlış yönetime karşı savunmasız olduğu genel olarak kabul edilmektedir:

İkinci olarak, yetersiz mevzuat ve yetkisiz icra memurlarının yolsuzluğu kolaylaştırdığı düşüncesi kabul görmektedir (Gumede, 20 :2011). Kamu Hizmeti Komisyonunun ve ilgili kamu sektörü kurumlarının, rapor edilen dolandırıcılık ve yolsuzluk vakaları soruşturmalarıyla ilgilenme kapasitelerinin sınırlı olduğu belirtilmektedir (Munzhedzi, 5 :2016). Yerel belediyelerin yüzde 75'inden fazlası düzgün bir denetimden geçmemektedir ve baş muhasebe görevlisi olarak görev yapan kalifiye kişilere sahip değildir (Cilliers ve Aucoin, 13 :2016).

Uluslararası araştırma örgütlerine göre, Güney Afrika yolsuzluğun en çok yapıldığı ülkelerden biri olmuştur ve Güney Afrika'daki yolsuzluk kurumsallaşmıştır (Gumede, 3 Mart 2017).

Güçlendirme girişimleri ve ihale düzenlemeleri, bazı hükümet yetkilileri, politikacılar ve iş insanları tarafından bu tür programların hedeflediği çok sayıda yararlanıcın zarar görmesi pahasına kendi kişisel, ekonomik ve politik çıkarlarını elde etme fırsatı olarak manipüle edilmiş ve kötüye kullanılmıştır (Zondi, 2012: 82-89).

Bazı durumlarda nepotizm ve liyakatsiz kişilerin yetkili makamlara atanması, olumlu eylemleri bilinçli bir şekilde çarpıtmış ve bu eylemleri genel sosyal refah için hiçbir anlamı olmayacak hale getirmiştir (Zondi, 2012: 83).

Çeşitli hükümet organları tarafından oluşturulan raporlar, yolsuzluk davalarının miktarı ve maliyetinin önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Örneğin, 'ulusal ve il düzeyindeki usulsüz harcamalar' 2007'de 4,2 milyar Rand'dan, 2010'da 19,1 milyar Rand'ın üzerine çıkmıştır (Bernstein ve diğerleri, 2014: 26). Ayrıca 2010 ve 2016 yılları arasındaki davaların yalnızca 166'sının toplam tutarı 17 milyar Rand'a ulaşmıştır (Bhorat ve diğerleri, 2017: 4-14).

Kamu Hizmetleri Komisyonu raporuna göre, 2013/2014 mali yılından 2016/2017 mali yılına kadar ulusal şubeler ve iller tarafından tamamlanan mali suiistimal davalarına konuolan toplam para miktarı 2,6 milyar Rand'dan fazla olmuştur ve bunun 621 milyon Rand'ı da geri alınamamıştır (PSC, 2017: 16-18).

Hükümetin yıllık satın alma bütçesinin yaklaşık olarak 25-30 milyar Rand'ının ihale yolsuzluğu sebebiyle kaybolduğu tahmin edilmektedir (CW, 2015: 2). Bir yıl içerisinde devletin ihale sürecindeki bu miktarın yolsuzluk sebebiyle kaybı, devletin dezavantajlı insanlara yönelik sosyal harcamaları finanse etme kabiliyetine karşı bir darbe niteliğindedir (Hoffman, 2012: 17).

Güney Afrika kendine özgü ve muazzam bir yolsuzluk modeline sahip olması, ülkenin kalkınma, istihdam yaratma ve yoksulluğun azaltılması için kullanılabilecek mali ve diğer kaynaklarını başka yerlere yönlendirmektedir (Gumede, 2011: 19). Devletin eşit ve etkili hizmetler ulaştırma kapasitesini zayıflatmaktadır. Çünkü satın alımlardaki yolsuzluk, iyi kalite veya fiyat için rekabet yerine rüşvette rekabeti teşvik etmektedir. Sonuç olarak bu durum, ihaleye giren dürüst kişilere zarar veren bir etkiye sahip olmakta ve ülkenin ekonomik kalkınmasına karşı bir tehlike oluşturmaktadır (CW, 2015: 14).

Ayrıca bu durum hükümetin, yeniden dağıtım reformlarını sürdürme konusundaki güvenilirliğini zedelemektedir. Çünkü birçok vatandaş hükümetin, reformları en geniş anlamda kamu yararı için değil, yalnızca birkaç liderin cebini doldurmak için gerçekleştirdiği konusunda şüphe duymaktadır. Bu, vatandaşların muhtegmelen bu tür reformlara karşı çıkacakları ya da en iyi ihtimalle 'ilgisiz vatandaş' olacakları anlamına gelmektedir (Gumede, 2011: 19).

Hedef Kitlenin Yetersizliği

Hedeflenen Siyah grubun, hem insan kaynağı olarak bireysel düzeyde hem de bir şirket kaynağı olarak kurumsal düzeyde güçlendirme sürecine ilişkin ciddi engelleri bulunmaktadır.

Daha önce açıklandığı üzere küçük, mikro ve orta büyüklükteki işletmelerin gelişmelerinin önünde, elverişsiz bir iş ortamı ve kırsal alanlara yerleşme ile sermaye ve piyasalara düşük oranda erişim ve girişimcilikte yetkinliğin olmayışıyla bağlantılı iç sorunlar gibi büyük yapısal engeller durmaktadır (DTI, 2013: 34).

Siyahlar kayıt dışı küçük, mikro ve orta büyüklükteki işletmelerin yüzde 89'una sahiptir ve bunların sahiplerinin ortalama yıllık geliri 4200 Rand'dır (BER, 2016: 22-23).

Ayrıca hedeflenen grup hem çok büyüktür hem de ekonomi için gereken vasıflardan ve beşerî sermayeden çoğunlukla yoksundur. Güçlendirme stratejisi, bütün nüfusun neredeyse yüzde 87'sini oluşturan çok büyük bir dezavantajlı gruba odaklanarak başlatılmıştır (Engdahl ve Hauiki, 2001: 15). Belirlenen bu grup şu an itibariyle toplam nüfusun yüzde 92'sini (STATS SA, 2017d: 2) ve toplam iş gücünün de yüzde 90'ından fazlasını oluşturmaktadır. Bunun da ötesinde, işsizlerin yüzde 97,8'i bu gruba aittir. Bütün bunlara rağmen işsizlerin yüzde 56,6'sı ortaöğretim düzeyinden daha aşağısında bir eğitim seviyesine sahiptir (STATS SA, 2017c: 18-21, 76).

2014 yılındaki verilerine göre, siyah Afrikalıların işgücü yüzde 18 vasıflı, yüzde 48 yarı vasıflı ve yüzde 34 de vasıfsızlardan oluşmaktadır (STATS SA, 2014: 4). Benzer şekilde 2017'de, son beş yıl içerisinde çalışmış işsizlerin yüzde 37,7'si düşük vasıflı pozisyonlarda bulunmuştur (STATS SA, 2017c: 72).

SİYAH EKONOMİK GÜÇLENDİRME PROGRAMINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Yetersiz Planlama

SEG programına yönelik en temel ve haklı eleştiri, programın stratejik yönetimdeki SWOT analizi gibi (Güçler, Zayıflıklar, Fırsatlar ve Tehditler) yapısal bağlamlar açısından gerekli analizlere tabi olmayan gelişim sürecidir. Buna bağlı olarak, politika uygulayıcı (iktidar partisi) programı çevreleyen yapıyı değiştirmemiştir ve program iç ve dış tehditlere karşı zayıf kalmıştır.

Tarım sektöründe görüldüğü üzere, apartheid yönetimi ve beyaz sermayenin apartheid sonrası dönem için önceden önlemler alarak bir ekonomik yapı oluşturmuş olmasına karşın (Bernstein, 2013: 23-24), siyah muhalefet böyle bir yapı oluşturmanın önemini kavrayamamıştır. Maalesef, SEG programı süreci, 1994'te yeni seçilen Afrika Ulusal Kongresi hükümetinin somut politika yönergeleri olmadan beyaz kurumsal şirketler tarafından başlatılmıştır (Chizuko, 2013: 27).

Buna ek olarak, devletin ve mevcut yapının düzeltilmesi yerine apartheid rejiminin örgütsel mirası benimsenmiş ve bu devrimci politika geçmişten gelen yapısal sınırlılıklar içerisinde hayata geçirilmiştir (Emkes, 2012: 206,207).

Planlama yoksunluğunun bir başka göstergesi ise hedeflenen grubun finansal ve beşerî sermaye durumuyla ilişkilidir. SEG anlaşmaları beyazlara ait şirketler veya kredi ajansları tarafından verilen kredilerle finanse edildiğinden, siyahilerin mülkiyet sahibi oluşu fiyatta sürdürülebilir olamamaktadır. Bazen SEG kurulu üyeleri diğer üyelerin tüm hisselerini satın alabilmektedir ve bu vakalar da daha sınırlı bir siyahî sermaye tabanına yol açmaktadır (Tshetu, 2014: 22).

Ayrıca dezavantajlı bireylerin mesleki yetenek ve vasıflara sahip olmadan kurumsal pozisyonlara atanması hayal kırıklığına ve iş verimliliğinde bir düşüşe ve hatta bazı durumlarda iflasa neden olabilmektedir (Orton, 2008: 49). Beyazları dışarıda bırakarak vasıf gerektiren pozisyonlarda sadece siyahilerin istihdam edilmesi şeklinde uygulanan bir güçlendirme programının, siyahların vasıf kazanmasını sağlamayacağı, hatta aksine vasıflı işgücü açığını artıracakı vurgulanmaktadır (Human, 2006: 8-9).

Emek piyasasında önceden var olan eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için, stratejiyle uyumlu olacak

şekilde insan kaynağının acilen yetiştirilmesinin ve ekonomik güçlendirmenin bir beceri kapasitesi geliştirme süreci üzerine inşa edilmesinin gerekliliğine rağmen (Horwitz ve Jain, 2011: 310-314), nüfusun büyük bir çoğunluğu için eğitim kalitesinde ve beceri kazanma konusunda ciddi dezavantajlar bulunmaktadır.

SEG programının Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (DTİ) tarafından yönetilmesine karşın, çok sayıda hedef için diğer bakanlıkların katılımının gerekmesi ve DTİ'nin bu hedeflerin bazıları üzerinde doğrudan yetkisinin olmaması eleştirilmektedir (Tshetu, 2014: 16-18). Farklı organların koordinasyonunun aksine bölgesel kalkınma, işe alımlarda ırksal dönüşüm, beceri gelişimi, değerler zincirinde yukarı tırmanma, emek yoğun büyümeyi ve SEG programını teşvik etme gibi çeşitli stratejik amaçların sanayi politikasına atfedilmesi DTİ'yi belirsiz ve etkisiz bir durumda bırakmıştır (Nattrass, 2014: 19).

Yanlış Yönetim ve Yolsuzluk

Geniş Tabanlı Siyah Ekonomik Güçlendirme (GT-SEG) programının en büyük düşmanı olan yanlış yönetimin 1994 öncesi döneme göre daha kötü hale geldiği kabul edilmektedir. Yanlış yönetim dolayısıyla hükümetin GT-SEG'i ve özellikle de büyüyen siyahi girişimcileri başarısızlığa uğratarak yok ettiği belirtilmektedir (Emuze ve Adlam, 2013: 150).

Ne yazık ki siyahi ve beyaz vatandaşların çoğu tarafından SEG programı ve stratejileri, apartheid sonrası Güney Afrika'da yaygın hale gelmiş yolsuzluk ve kayırmacılığın somut örneğini teşkil eden son derece etkisiz politikalar olarak algılanmaktadır (Lindsay, 2015: 3).

Bağımsız yetkililerin eksikliğine ek olarak, yetkililerin sorumlu tutulmadığı şeklinde bir algı bulunduğu için kaliteli denetleme ve değerlendirme mekanizmalarının eksikliği, hükümetin üst kademelerinde ortaya çıkan yolsuzlukla sonuçlanmıştır (Shava, 2016: 166).

Program için doğrudan veya dolaylı olarak harcanan fahiş miktardaki tutara karşın, kötü planlama ve yanlış yönetim sebebiyle sınırlı beşerî ve finansal kaynak boşa harcanmıştır ve sonuç olarak da programın toplum ve ekonomiye dair hedefleri büyük oranda gerçekleştirilememiştir (Lindsay, 2015: 13-57). Bu şekilde, tercihli satın almalar hem küçük işletmelere yardım etmek yerine onları ötekileştirmiş hem de siyahi burjuvazi yaratma isteğiyle kamusal satın almalar maliyeti artırmıştır (Jeffery, 2013).

Ulusun zenginliğini yeniden dağıtmak için etkili bir politikanın geliştirilmesi zorluklarla dolu iken, Siyah Ekonomik Güçlendirme Programında mülkiyete dair başarı elde etmesinin en önemli ön şartının, mevcut kişisel ilişkileri ve ittifakları karlı ekonomik ortaklıklara dönüştürme yeteneği olması, bu politikayı amacından saptırmıştır (Tshetu, 2014: 91). Bu doğrultuda varlık transferi, şirketlerin hisse senetlerinin beyaz şirketlerden yüksek düzeyde siyasi bağlantısı olan az sayıdaki siyahlara transfer edilmesi şeklinde gerçekleşmiştir (Tshetu, 2014: 22).

Yolsuzluğa yöneltlen bütün eleştirilere rağmen, yakın zamanda başlatılan Siyahi Sanayi Programı, fonb ların tahsisi ve yararlanıcıların gizli tutulması sebebiyle yararlanıcıların belirlenmesi konusunda oldukça tartışmalı karşılanmaktadır (Mondi, 2017: 22).

İhale girişimcileri ihalelerini siyasi bağlantılar aracılığıyla aldıkları için bu sistem, ahbap-çavuş ilişkilerine dayalı üretken olmayan ancak varlıklı küçük bir siyahi kapitalist sınıf yaratarak, ekonomik ve endüstriyel kalkınma için anahtar konumdaki girişimci burjuvazinin yaratılmasına engel olmaktadır (Jeffery, 2013).

Komünist Parti'ye göre, güçlendirme programını birkaç kişi için geçerli olacak şekilde siyahların doğrudan bireysel mülkiyetinin yüzdesi açısından değerlendirmek ve bu doğrultuda kamu mallarının siyah güçlendirme adına devlete ait şirketler üzerinden yağmalanması hedeflenenin tam tersine yol açmış; yoksulluk ve eşitsizliği artırmıştır (ACE, 16 Şubat 2017).

Popülizm

Son zamanlardaki radikal ekonomik dönüşüm çağrılarının ve Siyahi Sanayici Program'ın getirilmesinin, ikatidarda olan Afrika Ulusal Kongresi'nin (ANC) sandıklardaki ve 2016'daki yerel yönetim seçimlerindeki başarısızlığına karşı bir yanıt olduğu iddia edilmektedir (Mondi, 2017: 14). Ayrıca bu argüman üstü kapalı olarak, ANC hükümetinin, bazı çevrelerce ılımlı dönüşüme dair özgün politika olarak kabul edilen aşamalı ve piyasa merkezli müzakere sürecine uymadığına işaret etmektedir (Mondi, 2017: 8).

Benzer şekilde bazı yazarlar, Radikal Ekonomik Dönüşüm ve Beyaz Tekel Sermayesi söylemlerini devzrimci popülist kavramlar olarak değerlendirmektedir. Bu yaklaşıma göre bu tür kavramlar, toplumun ilerleumesine yardımcı olmak yerine popülistler tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmaktadır (Diken, 2017: 19-20).

Bu görüşlerle uyumlu olarak ana akım medyada, politikacıların güçlendirme politikaları ve ekonomik dönüşüme dair yaptıkları çağrılarının her derde deva olacak gerçek bir ilaç yerine sadece popülist birer söylem olduğuna dair bir algı bulunmaktadır. Bu, siyahiler için çok talihsiz bir durum oluşturmaktadır.

Yeni Sanayici Sınıfı Yaratmanın Gereksiz Olduğu Argümanı

Programın uygunluğuna yönelik bir başka eleştiri, gereksizlik noktasından gelmektedir. Buna göre yeni bir siyahi işletmenin, uzun süredir özel üretim ağlarıyla iç içe olan yerli ve yabancı şirketlere karşı serbest bir ekonomide rekabet etmesinin daha zor olduğu öne sürülmektedir. Bu, yeni bir siyahi sanayici sınıf oluşturmaya çalışmanın gerekmediği anlamına gelmektedir. Bunun yerine, ırk ve sınıfların ötesine geçen kapsayıcı bir büyüme programı Güney Afrika'nın ırksal kimlikler, sınıf oluşumları, yetersiz büyüme düzeyi ve daha da kötüleşen yoksulluk seviyesi gibi kendi zorluklarının üstesinden gelmesi için bir ilaç olabilir (Mondi, 2017:23).

LİTERATÜRDEKİ YENİ POLİTİKA ÖNERİLERİ

Güçlendirme stratejilerinin hedeflerine ulaşılmadığı ve sosyoekonomik göstergeler daha da kötüye gittiği için stratejiye yönelik idari ve finansal çabalar işe yaramaz ve hatta bazı çevrelerce ülkeye zarar verici olarak nitelendirilmiş ve öncesinde dezavantajlı durumda bırakılmış bireylerin ekonomik gelişimi, sosyal refahı ve güçlendirilmeleri için yeni politika yönergeleri öngörülmüştür. Bunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

SEG ve diğer yeniden dağıtım şekilleri büyüme oranına ket vurmuştur, ancak Güney Afrika, özellikle yoksullar için iş imkanları ve talep edilen diğer kamu hizmetlerini sağlamak için ekonomik büyümeye ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle hükümet, SEG programını uygulamaktan vazgeçmeli ve esas olarak şu tür neolibereal çözümleri benimsemelidir (Jeffery, 2013):

- Eğitimi düzeltmek;
- Emek piyasasını aşırı düzenlemelerden arındırmak;
- Devlet müdahaleciliğini savunan diğer düzenleri sonlandırmak;
- Uluslararası rekabetçilik inşa etmek ve
- Güney Afrika'yı hem yerli hem yabancı doğrudan yatırımcılar için çok daha çekici hale getirmek.

Bir başka görüşe göre, SEG programı siyahi yoksulların çıkarlarına hizmet etmediği için rafa kaldırılmalı ve onun yerine toprak reformu, eğitim sisteminin bir bütün olarak yeniden tasarlanması, daha fazla altyapı harcaması, dış kaynak kullanımının kaldırılması ve hizmet ulaştırma konusunun (konut, elektrik ve su) bir meta olmaktan çıkarılması gibi daha anlamlı yeniden dağıtım politikaları kurumsallaştırılmalıdır (Smith, 20 Haziran 2016).

Eski Afrika Ulusal Kongresi hazinedarı Mathews Phosa, maalesef yalnızca çok az sayıda kişinin ihale girişimciliğinden gerçekten faydalanabildiğini ve milyonlarca siyah insanın, resmi ekonomiye dahil olamadıkları için kendilerini dışlanmış hissettiğini ve şüpheli olduklarını ifade etmektedir. Phosa'ya göre, güçlendirme programının geniş tabanlı olması ve eğitim ve beceriye dayanması gerekmektedir ve büyüme ve istihdam yaratmanın önündeki bütün engellerin kaldırılmasına odaklanmak öncelikli görev olmalıdır (BusinessTech, 18 Eylül 2015).

Son olarak, devleti ele geçirme suçlamaları nedeniyle, radikal ekonomik dönüşüm, iktidar seçkinleri yararına rantı yönetmek için anayasal olarak yerleşik kurumları devirerek ya da devre dışı bırakarak devleti ele geçirme maskesi olarak kullanıldığı için kınanmaktadır. Buna göre son zamanlarda SEG'in uygulanışı, neopatrimonyal bir rejim içerisindeki bir rant yönetim sistemine dönüşmüştür.

Bu radikal dönüşümlere karşı olarak anayasal dönüşüm yaklaşımı önerilmiştir. Anayasal dönüşümü savunanlara göre devlet kapasitesi, yatırım ve hizmet sağlamayı teşvik etmek adına rantın yönetilmesiyle, anayasa ve kalkınma programında tanımlanan 1994 tarihli sosyoekonomik haklar vaadini yerine getirmek için yeniden inşa edilmelidir (Bhorat ve diğerleri, 2017: 4-10).

Ayrıca ekonomik güçlendirme ve dönüşüm konusunda iş dünyası, temel olarak rekabetçi bir ekonomi oluşturma ve bunu sürdürmeye odaklanan kendi yaklaşımını geliştirmiştir. Bu yaklaşıma göre, ırksal ve ekonomik dönüşüm kapsamlı bir ekonomik büyüme aracılığıyla sağlanacaktır (BUSA, Haziran 2017: 2-5).

Ekonomik dönüşüme yönelik iş yaklaşımı, özellikle gençlerin ve işletmelerin gelişimi ile KOBİ desteği arasında eğitim ve beceri geliştirme ve istihdam yaratma konularına önem verilerek uygulanabilecektir. Bu yaklaşımda hükümet, işletmeler ve örgütlü emek arasındaki uyumlu ve katılımcı bir çabaya vurgu yapılmaktadır (BUSA, Haziran 2017: 17). Ancak örgütlü emek ve işletmelerin ne tür bir rol alabileceği hususu muğlak bırakılmıştır.

Ekonomide ağırlıklı sermaye çevreleri, ırksal özellikleri ortadan kaldırmak için işletmeler arasında dönüştürücü bir kültür aşılama ve toplumsal uyum inşa etmeyi önermektedir (BUSA, Haziran 2017: 18). Ancak işletmelerin neden böyle bir müdahale yapması gerektiği veya herhangi bir politikanın nasıl oluşturulacağı konusunda herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Bu yaklaşımı savunanlar, dönüştürücü bir kültür ve toplumsal uyum oluşturarak sürece başlamaktadır. Ancak bu, gecikmiş bir tavsiyedir ve işletmelerin ekonomik dönüşümü daha fazla erteleme anlamına gelmektedir. İşletmelerin ekonomik katılımın büyük ölçüde genişletilmesine ve kapsayıcı bir büyüme ve güçlendirme imkanına destek vereceğini iddia etmesine karşın Andrews (2008), Güney Afrika'daki SEG programının, temel ekonomiye kimlerin dahil edilmesi gerektiğini belirleyen ve firma içi ve firmalar arası ilişki yapılarından oluşan katı bir organizasyon veya piyasa kültürü bağlamında uygulandığını gözlemlemiştir. Buna ek olarak bu yapı, yerleşik iş ağına yeni siyah işletmelerin kabul edilmesi konusunda direnç göstermektedir. Hatta organizasyon kültürü, daha önceki durumundan vazgeçme konusundaki isteksizliğini ve beyaz üstünlüğünü koruma arzusunu gizlemektedir.

İşletmeler, vasıflı emek havuzunun yetersiz olduğu konusunda şikâyet ediyorsa, Türkiye'de uygulandığı gibi iş bulma kurumları ile işbirliği içinde istihdam garantili ve vergi muafiyetli eğitim kursları açılmasını talep edebilir.

Ekonominin ırksal dönüşümünde ve aynı zamanda büyümesinde büyük sermayelerin ve kurumsal makro yapıların etkisini ve rolünü dikkate alarak (Andrews, 2008: 46), Andrews şunu önermektedir:

“SEG, (katı bir gereksinimler-zorunlu yapılacaklar listesi yerine) ortaya çıkan bir değer temelinde yönetilmelidir; SEG'e yönelik yanıtların - sanayi geliştirme sözleşmelerinde olduğu gibi ekonomik ve karar verme alanı gibi - belirli bir 'alandan' çıkmasına izin verilmelidir; firmaların kendi hedeflerini belirlemelerine izin verilmeli ve firmalar katı kotalara tabi tutulmamalıdır ve ayrıca - sanayi temelinde olması beklenen - güvenilir ku-

ruşlar bu hedefleri değerlendirmelidir; SEG, yetenekler üzerindeki kısıtların ve savunmacı seçkinlerin SEG'e yönelik müdahalelerinin etkisini sınırladığı ekonominin zirvesine-büyük şirketlere daha az odaklanmalıdır - bunun yerine ekonominin orta ve alt kesimine odaklanarak büyük firmaların aşağı kesimlere inip yetiştirme ve istihdam konularına yatırım yapmasını sağlamalıdır; ve son olarak SEG politikalarının (bir bütün olarak politika ve politikaya bağlı firmalar için) başarılı olarak kabul edilerek sona erdireleceği bir sonlanma tarihi belirlenmelidir" (Andrews, 2008: 97).

Andrew, her ne kadar Güney Afrika ekonomisindeki ırksal örüntünün ırk tabanlı örgütlenme mantığına karşı koyacak bazı yapısal değişiklikler olmadan düzeltilemeyeceğini öne sürse de (Andrew, 2008: 32), önerileri sermayenin gücü tarafından katı bir şekilde sınırlandırılmaktadır. Çözüm olarak kendisi büyük sermaye yerine daha ulaşılabilir küçük sermayeli kesimlerini hedeflemektedir.

Ayrıca Güney Afrika'daki en büyük 50 SEGP işletmesi arasından 26'sının seçildiği bir örneklemle SEG'in şirketlerdeki etkisini karlılık ve rekabet etme yeteneği açısından analiz eden bir çalışma, SEG'in şirketlerdeki etkisinin olumlu olduğu sonucuna varmıştır (Kleynhans ve Kruger, 2014: 9). Andrews (2008) SEG'in ilk önce büyük şirketler yerine küçük şirketlere odaklanması gerektiğini önerse de bahsi geçen çalışma, bu düşüncenin aksini savunmaktadır. Ayrıca bu durum, büyük şirketlerin SEG'e karşı direnmesinin her şeyden önce ideolojik olduğunu göstermektedir.

Benzer şekilde Mondı (2017), parçalanmış bir iş dünyası ve onun özelliklerini tanımlayan sosyal ve siyasi ilişkiler bağlamında zenginlik yaratmak için oluşturulan sanayi politikası uygulamasının Güney Afrika ekonomisinin yapısını ve ırksal karakterini değiştirme konusunda çok az bir etkiye sahip olduğunu savunmaktadır (Mondı, 2017: 5).

İş dünyasındaki ırksal ayrımlar, genelde beyaz olan yerleşik iş dünyasının yabancılaşmasının bir sonucu olarak kuvvetlenmiştir ve büyüme ve kalkınma için bir ortaklık oluşturmaktan ziyade yükselen bu ırksal gerilim sebebiyle yoksulluk, eşitsizlik ve işsizlik kötüleştiğinde de ekonomi beklenenden daha düşük bir performans göstermiştir (Mondı, 2017: 5).

Bu noktada eğer Güney Afrika'yı uyum ve ortaklık içerisinde geliştirmek isteniyorsa beyaz sermayenin apartheid boyunca haksız biçimde oluşturduğu birikimini neden gönüllü olarak paylaşmadığı sorusu cevapsız kalmaktadır.

Diğer bir taraftan, büyük oranda tekeli, sermaye yoğun ve dikey bütünleşme özelliklerine sahip olan bir ekonomide, makroekonomik göstergeler için SEG'i suçlamak çok anlamlı görünmemektedir. Aksine bu durum, sermayenin kamuya karşı hükümeti zor duruma sokmak için ekonomiye yatırım yapmaktan kaçınması ve devlete direnmesi olarak yorumlanabilir.

Olumsuz bir ideolojik bağlam sebebiyle bazı yazarlar, güçlendirme hareketinin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni ihlal ettiğini bile ileri sürmektedir. Buna göre, bütün Geniş Tabanlı Siyah Eko-

nomik Güçlendirme Programı Hareketi geçersiz sayılmalı ve rafa kaldırılmalıdır. Siyah Ekonomik Güçlendirme Programı, herhangi bir ırksal vurgu ve sayısal çıktı kotaları olmadan “Dezavantajlılar için Ekonomik Güçlendirme” olarak değiştirilmelidir (Krüger, 2014: 452).

Ancak ırksal bir odaklanma olmadan bir sosyal çözüm politikası önerenler, niçin geçmişteki ayrımcılığın kalıcı etkileri sebebiyle dezavantajlı insanların çok büyük bir bölümünün siyahlardan oluştuğunu dikkate almamaktadır?

SON SÖZ

Hızlı bir toplumsal ve ekonomik dönüşüm beklentisine karşın, ekonomik ve sosyal ayrımlar, radikal eşitsizlikler ve endişe verici işsizlik oranı, zayıf büyüme performansı, artan yolsuzluk ve siyasi karışıklık sebebiyle Güney Afrika'da sosyo-ekonomik görünüm, yirmi yıldan fazla bir sürenin ardından apartheid dönemi boyunca olduğundan çok daha kasvetli hale gelmiştir (Magri, 2016: 9).

Siyah Güney Afrikalıların gittikçe kötüleşen yaşam şartları, sistemde özel sektör varlıklarının kamulaştırılması ve mülkiyet haklarıyla alakalı değişiklik yapılması yönündeki zaten yaygın olan çağrılar körüklemiştir. Bununla ilişkili olarak, yeni şekillenen Ekonomik Özgürlük Savaşçıları Partisi, beyazlar ve kamusallaştırmaya karşı radikal ekonomik söylemleri sebebiyle 2014 genel seçimlerinde yüzde 6,35 oy oranına ulaşmış ve 2019 genel seçimlerinde bunu yüzde 10,8'e yükseltebilmiştir (Lindsay, 2015: 9-10; <https://elections.timeslive.co.za>).

Yoksulluk, yanlış yönetim ve yolsuzluğa karşı yükselen toplumsal huzursuzluğun yansımaları olarak suç oranları, protestolar, şiddet gösterileri ve işçi eylemleri artmıştır ve şiddetin hükümet ve topluluklarla iletişim kurmanın bir yolu haline geldiği iddia edilmektedir (Cilliers ve Aucoin, 2016: 18-19).

Zaman geçtikçe apartheid rejiminin bedeli gelecekteki diğer ekonomik aktörlerin omuzlarına yüklenecektir. Aslında bu durum, apartheid dönemi sermayedarlarının ödemesi gereken bedeli masum yeni yatırımcılara telafi ettirebileceği için güçlendirmenin meşruiyetini azaltacaktır. Bu nedenle sermaye kaynakları apartheid döneminde gelişenler ayrı olarak değerlendirilmelidir.

Mülkiyet ve varlık transferi, güçlendirmenin en sorunlu boyutunu teşkil etmektedir. Sorun dar anlamda bir varlık transferinde değil; bunun, adil kriterler olmaksızın ve hakkaniyetsiz biçimde belirlenmiş çok dar bir yararlanıcı grupla sınırlı kalmasında yatmaktadır.

Ayrıca bu şekilde zenginleşen siyah siyasi elitler yoksulların sorunlarına karşı yabancılaşmış ve onlar için anlamlı politikalar geliştirme konusunda isteksizleşmişlerdir. Bu nokta sendikaların konumunu açıklayabilmektedir. Siyasi olarak bağlantısı olan elitlerin dışında sendikalar da SEG yatırımcılarının arasında yer almıştır (Nattrass, 2014: 22). Örgütlü emeğin SEG anlaşmalarına dahil oluşu, siyah işçilere ekonomide bir pay vermektedir ve işçiler ve sermaye arasındaki ayrımı muğlaklaştırmaktadır (Nattrass, 2014: 26). Ancak bu durum aynı zamanda dışlanmış kişilerin güçlendirilmesine yönelik politikalar geliştirilmesini ve sendikaların ekonomide gerçek bir güç kaynağı olarak sıradan işçi sınıfı adına hareket etmelerini engelleyebilmektedir.

Örneğin, en büyük muhalefet gücü olan Güney Afrika İşçi Sendikaları Kongresi (COSATU), bazı hükümet politikalarına karşı çıksa da (Tangri ve Southall, 2008: 701) bu muhalefetine etkili olmamış ve hükümetle

ilişkisini koparmamış veya ittifakını terk etmemiştir (Dibben, Klerck ve Wood, 2015: 465). İdeolojik ve diğer nedenlerin yanında, güçlendirme şirketleri üzerinden devam eden iş birliği, politikalarının başarısızlığının nedenleri arasında yer alabilmektedir.

Bir kez daha, beyaz sermayenin aşırı merkezileşmiş ve baskın olduğu bir ekonomide siyah bir azınlığın zenginliğini bir sorun olarak görmek (Bhorat ve diğerleri, 2017: 53) de bir çelişki barındırmaktadır. Rekabet gücünün ölçek ekonomilerden geldiği bir ekonomide bu gerçeği eleştirmek çok mantıklı olmamaktadır. Ancak üretken girişimciler olsun ya da olmasın, bu azınlığın zenginleşmesinin meşruiyeti ve toplumun genel refahı için kaynak tahsisindeki verimlilik konusu tartışılması gereken önemli konulardır.

Siyahilerin arasındaki gelir dağılımındaki eşitsizliğin beyazlarınkinden daha büyük olması, servet dağılımındaki eşitsizlikten ziyade vasıfsızlık ve ırk ayrımcılığının neden olduğu ücret eşitsizliği ve işsizlikten kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla eğer azınlıkların zenginleşmesi eleştirilecekse, bu eleştiri hem beyaz hem de siyah sermaye için aynı şekilde yapılmalıdır.

Borsadaki beyazların hissedarlık oranındaki düşüş sorunu çözmemektedir. Hisseler neden yabancı sermaye yerine siyahilere geçmemektedir? Ayrıca bu noktadaki kritik soru, yabancı sermaye hisselerinin satışından elde edilen gelirin nerede ve hangi amaçla değerlendirileceğidir.

Afrika Ulusal Kongresi ekonomik geçiş sürecinde 2012'den itibaren ikinci aşamaya girildiğini bildirmektedir. Bunun yanında, geçişin ikinci aşaması Ulusal Kalkınma Planı'nda ana hatlarıyla belirtilen genel bir vizyonla yönlendirilmektedir.

Afrika Ulusal Kongresi'nin Ekonomik Dönüşüm Tartışma Belgesi'ne göre¹⁰, etkili yapısal müdahaleler olmadan sistem ırka dayalı yoksulluğu ve eşitsizliği yeniden üretmeye devam edecektir.

Afrika Ulusal Kongresi'nin politika önerileri analiz edildiğinde, partinin sorunu doğru bir şekilde anladığı ve teorik olarak çözümler ürettiği görülmektedir. Ekonomik büyümenin önemini ve ekonomik dönüşümün

10 Sosyo-ekonomik dönüşümü gerçekleştirmek için kapsayıcı bir politika müdahaleleri paketi aşağıdakileri içermelidir (ANC, 2017: 2-3):

*İşsizliği ve genç işsizliğini azaltmak,
Toprağı insanlarınıza iade etmek ve toprak reformunu desteklemek,
Siyahilerin mülkiyet oranını ve ekonomideki kontrolünü artırmak,
Küçük işletmeleri ve kooperatifleri işler hale getirmek,
Yatırım düzeyini artırmak,
Yoksul kesim ve işçi sınıfı için sosyal adalet ve koşulları güçlendirmek,
Altyapı projelerinin istihdama etkisini artırmak,
Eşitsizlik ve yoksulluğu azaltmak,
Tekelci pratikleri ve yapıları ortadan kaldırmak,
Küresel ekonomide Güney Afrika'nın çıkarlarını savunmak,
Afrika ekonomisine entegrasyonu geliştirmek ve
Kapsayıcı büyümeyi teşvik etmek.*

gerekliliğini kavramaktadır. Sermaye çevresi ANC'nin radikal ekonomik dönüşüme yönelik söylemlerini popül list bir politika olarak eleştirirken, aşırı sol da ANC'yi mevcut ekonomik dönüşümün yeterince radikal olmadığı suçlamakta ve kamulaştırmayı önermektedir. Sonuç olarak Afrika Ulusal Kongresi sol ve sağın arasında sıkışıp kalmaktadır (ANC, 2017: 6).

Kavramla ilgili ciddi bir sorun bulunmuyorsa o zaman sorun uygulamayla veya daha net bir şekilde uygulamadaki engellerle alakalı olmalıdır. Örneğin, Ulusal Kalkınma Planı'nın 2011'deki hazırlık raporunda siyahiler için eğitim kalitesinin düşük oluşu ve yüksek düzeydeki yolsuzluk, giderilmesi gereken engeller olarak tanımlanmıştır (NSTF, 2017: 1). Ancak bu engeller, diğer konularda olduğu gibi herhangi önemli bir müdahale olmadan devam etmiştir.

Stratejinin başarısızlığı analiz edildiğinde, az sayıda ancak önemli birkaç unsur öne çıkmaktadır. Bunlar nitelikli bir bürokrasinin eksikliği, yeterli planlamanın olmayışı, olumsuz ekonomik bağlam, yolsuzluk, siyasi alternatiflerin olmayışı ve hedef grubun yetersizliği olarak sıralanmaktadır. Sorunun temelinde, yetkin bir bürokratik yapının ve güçlü ve objektif olarak algılanan bir siyasi muhalefetin eksikliği yatmaktadır. Beyaz sermaye kendi zenginliğini paylaşmaktan çekindiği için, beyaz sermayenin hükümete karşı yönelttiği eleştiri, doğru olsa bile siyahiler tarafından yerinde olarak algılanmamaktadır. Dolayısıyla mevcut gelir adaletsizliği siyahilerin siyasi manipülasyonlara karşı hassas olmasına yol açmaktadır.

Ayrıca informal yapıların ve ilişkilerin etkileri, stratejinin başarısızlıkları açısından önemli faktörlerdir. Hükümete yön vermesi gereken siyahi baskının bütün unsurları, iktidardaki siyasi parti ile ideolojik bağ içersindedir.

Güney Afrika tecrübesi analiz edilip Malezya örneği ile kıyaslandığında, Güney Afrika'daki stratejinin ciddi bir planlama ya da SWOT analizi olmadan başlatıldığı gözükmektedir.

Malezya örneğinin aksine, beklenmedik bir şekilde siyahların vasıflı pozisyonlardaki istihdamı eğitim eksikliği nedeniyle etkisiz olmuştur. Ayrıca varlık transferine beklenmedik şekilde ve ekonomik aktörlerin iradesiyle başlamak da yanlış olmuştur. Bu hem yavaş bir transfere hem de sınırlı sayıda yararlanıcın elit bir kesime dahil olmasına yol açmıştır.

Malezya bu sürece bağımsızlığından 13 yıl sonra, belirli bir zihinsel hazırlık sonucunda başlamışken Güney Afrika herhangi bir zihinsel ve yasal hazırlık olmadan de facto başlamıştır.

Programın uygulanmaya başlamasının üzerinden 20 yıldan fazla bir süre geçmiş olmasına rağmen teknik yetersizlikler sebebiyle hala devam eden yasal değişiklikler, stratejinin planlanmasının yeterli bir düzeyde yapılmadığını ve bürokratik yapının da bu noktada eksik olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, açık bir piyasa ekonomisinde konjonktür karşıtı bir sosyalist nitelikli strateji için, ekonomik bağlam pek dikkate alınmamaktadır. Bu da bürokrasinin en büyük eksikliğini oluşturmaktadır. Malezya tecrübesinden faydalanmak için 2011 yılında oluşturulan Malezya inceleme ekibi, geriye dönük olarak kötü planlamanın kabul edildiğinin

ve plana başlangıçta ne kadar az önem verildiğinin en somut göstergesidir.

Ciddi ve kritik öneme sahip ama çok geç kalınmış politika raporları son on yıl içerisinde üretilmiştir. Dolayısıyla güçlendirme stratejisinin makul ve ileriye dönük şekilde yeni yeni uygulandığını söylemek mümkündür.

Mevcut güçlendirme pratikleri, siyasi olarak güçlü bir azınlığın zenginliğini artırmaktadır. Ancak bu kişiler ekonomide katma değer üreten gerçek girişimciler veya aktörler olmadıkları için, bu azınlıklara tahsis edilmiş kaynakların toplumsal refaha katkısı sosyal yardımlardan bile az olmaktadır. Bu sebeple, büyük miktarlardaki güçlendirme harcamalarına rağmen ekonominin büyümesi tetiklenememektedir.

Apartheid dönemindeki bölünmüş toplum ve ayrımcı politikalar mevcut oligopolistik yapıyı ortaya çıkarmıştır. Benzer bir eğilimle, ekonomik olarak bölünmüş ve bir çıkar çatışmasıyla karşı karşıya kalan apartheid sonrası toplum da kayırmacılık ve yolsuzluğa örtülü bir meşruiyet sağlamıştır.

Mülk transferinde yüksek performansa henüz ulaşamamıştır. Ayrıca istihdamda gelişim esas olarak kamu sektöründe sağlanmıştır. Özel sektör beyaz kalırken, kamu sektörü siyahilere geçmiştir. Ancak bağımsız bir siyah ekonomik güç dengesi barındırmayan sadece siyah bir kamu sektörü varken yolsuzluk kaçınılmaz olmaktadır.

Siyasi gücün ekonomik güce sahip olmayan seçmenler aracılığıyla elde edildiği bir siyasi yapıda, iktidar partisi ekonomik yapının sürdürülebilirliği açısından katı bir seçmen baskısına maruz kalmadığı için kayırmacılık, yozlaşma ve yolsuzluk gibi uzun vadede ekonomiye zarar veren kötü yönetim pratiklerini engellemek imkânsız hale gelmektedir.

Hükümetin kayırmacılık ve yolsuzluk pratikleri sebebiyle oluşan güven ve meşruiyet kaybı, akademisyenlerin ve kamuoyunun, ekonominin dönüşümünü gereksiz ve hatta toplumsal refah için zararlı olarak görmelerinin ve dönüşüm yerine siyasetin ekonomik büyümeye yol açmasını tercih etmelerinin en kritik nedeni olmaktadır.

Kayırmacılık ve yolsuzluk iddiaları, siyahilerin ekonomik dönüşüm taleplerini anlamsız ve savunmasız kılmaktadır.

Elverişsiz ekonomik bağlam, çoğu vasıfsız olan geniş bir nüfus için istihdam yaratması gereken hükümete karşı politika belirleme konusunda şirket sahipleri için güçlü bir konum sağlamaktadır.

SEG'e yönelik verimli bir hükümet baskısını engelleyen açık piyasa ortamındaki ekonomik sorunların bir sonucu olarak sermaye, mevcut yapısını korumaktadır ve finansmandan gelen rantı yabancı sermaye ile iş birliği içerisinde ele ederek de karlılığını sürdürmektedir..

Güney Afrika halkının bu kısır refah ve güçlendirme döngüsünü kırmak için ne yapılması gerekmektedir?

Öncelikli olarak, ekonomideki yoğunlaşma yapısında ve katma değer yaratma noktalarında bir değişiklik gerekmektedir. Sanayi teşviki ve güven karşıtı politikalara ek olarak, ihale girişimcilerinin değil; gerçek girişimcilerin oluşturulmasını sağlamak gerekmektedir. 100 yıllık bağımsızlık mücadelesi, bir avuç parazitin çıkarları uğruna feda edilmemelidir. Eğitim kalitesini artırmak ve niteliği hane geliri zenginliğinden koparmak gerekmektedir.

Yüzde yüz adil olan bir sistem imkânsız olsa da en makul sistemi oluşturmak mümkündür. Teşviklerin verilmesinde sektör tecrübesine, akademik başarıya ve kolektif girişimciliğe dayalı bir dağıtım yapılabilir. Sosyal yardım ve hizmetler ile eğitim alanlarında evrensel ve hızlı politika uygulamalarının başlatılması mümkünken, varlık transferi için, siyasi bağlantı yerine eğitim, deneyim ve kolektif girişimcilik gibi kriterlere göre daha ileriye dönük ve planlı bir sürecin başlatılması gereklidir.

Bütün yoksulların, apartheid rejiminden hemen sonra devlet işletmeleri için kâr hesap sistemine dahil edilmesi gerekiyordu. Bugün için artık böyle bir sistem ne kadar uygulanabilir, tartışılabilir.

Pazarlamanın üretimden daha önemli olduğu bir dünyada, oligopolistik piyasa yapısını gözetmeden yeni bir sanayi sınıfının ortaya çıkmasını beklemek çok gerçekçi değildir. Bu nedenle sadece üretim aşamasını değil; değer zincirinin tüm aşamalarını da belirli bir dönem için dikkate alan bir programla ekonomiyi sektör sektör dönüştürmek gerekmektedir. Özellikle, perakende sektörlerindeki mekânsal tekeli piyasa yapılarının yol açtığı ve nihai üreticiye yönelik giriş engelleri ortadan kaldırılmalıdır. Devlet, gerekli olduğu zaman önemli değer zinciri noktalarında bir rol üstlenmelidir. Buna rağmen, ekonomide bir aktör olarak devletten yararlanmanın ön şartı yozlaşmamış bir toplumdur.

Beyazlar, ekonomideki vasıf üstünlüğünün yanı sıra yabancı piyasalarla önemli iletişim ağları kurma imkânına sahiptir. Beyazların en kritik rekabet avantajı olan uluslararası piyasa bilgisi ve tecrübesine sahip yetenekli bir siyah girişimciler sınıfının oluşmasını sağlamak gerekmektedir. Bu nedenle, yabancı ülkelerde eğitim almış girişimcilerin yetiştirilmesi işletme geliştirme programlarının bir parçası haline getirilmelidir.

Belki de ekonomik güçlendirmenin meşruiyeti sorgulandığı için gelecekte ekonomik güçlendirme referandumuna başvurulabilir.

Eğitim kalitesindeki eşitsizlikleri azaltmak için, siyahi öğrenci sayısına dayalı olarak okullar için teşvik programları ve dezavantajlı bölgelerdeki okulların okul mezuniyet puanı (The National Senior Certificate-NSC) başarılarına uygun olarak okul personeli için prim teşvikleri gibi olumlu birtakım eylemler başlatılmalıdır.

Çoğunlukla sermayenin sektöre uğrattığı mülkiyet boyutu sektörler için belirlenmelidir. Sektörler belirlenirken siyahi emeğin sömürülme yoğunluğu ve siyahi emeğin sektörün gelişimine katkısı gibi tarihsel faktörler ve sektörün uluslararası rekabet gücü dikkate alınabilir. Mülkiyet sahipliği yandaşlık ve elitizm gibi sorunların en çok karşılaşıldığı alan olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle temel vurgu iş geliştirme programları, girişimcilik desteği, tercihli satın alma ve sanayi inşa etme kapasitesi üzerine olmalıdır.

Güçlendirme teşviklerine yönelik bireysel ve kurumsal sınırlamalar konulmalıdır. Belirli performans kriterleri oluşturulmalı ve ikinci kez yapılan teşviklerde teşvikin gerekçesi teknik bir şekilde belirtilmelidir. Güçlendirme uygulamaları şeffaf ve yargı denetimine açık olmalıdır.

Beyaz sermaye, hükümetin varlık transferine odaklanmasına ve ekonomik dönüşüm zorlamasına karşı çıkmaktadır. Ancak apartheid dönemi uygulamaları sebebiyle kaynakları haksız bir şekilde gerçek maliyetin çok altında kullanan beyaz sermaye insan kaynakları, arazi edinimi, devlet teşvikleri vb. başta olmak üzere kâr ve sermaye birikimini gönüllü olarak paylaşmayı istememektedirler. Hükümeti yolsuzluk ve kayırmacılık için suçlayarak bu tutumu gizlemeye çalışmaktadırlar.

Son yirmi yılda yurt dışına giden beyaz nüfus göz önüne alındığında, beyazlar gerekirse Güney Afrika'yı vatanları olarak görmekten vazgeçebilirler. Ancak siyahilerin bu tür bir seçenekleri bulunmamaktadır. Bu nedenle siyahilerin, Güney Afrika'nın kaynaklarından gelen zenginlikten yeterli pay alması kaçınılmaz olmaktadır.

Varlıkların transferi kaçınılmazdır ve en kritik soru, bunun nasıl ve hangi yöntemle yapılması gerektiğidir. Bir uygulama, kamu işletmelerinden ve apartheid döneminin büyük miktardaki sermayesinden belirli ve sınırlı bir süre için tüm hedef kuruluşlara hisse senedi ve kar-zarar bonusu dağıtımı şeklinde yapılabilir.

James Schneider, İsveçli ekonomist Rudolph Meidner'in önerisini uyarlayarak hükümetin, belirli bir büyüklüğün üzerindeki tüm şirketlerin her yıl karlarının bir yüzdesi olarak yeni hisse senedi çıkarmasını zorunlu kıldığı bir politika önerisi ileri sürmüştür. Bu yeni hisse, şirket çalışanları için hepsinin eşit oranda mülkiyetine sahip olacağı ve demokratik bir şekilde yönetecekleri bir fona yerleştirilecektir. Bu yeni politika kurumlar vergisinde bir düşüşle birlikte uygulanabilir. Bu sistemde her yıl çalışanların şirketteki mülkiyeti şirket kârlılığına göre artacaktır (Schneider, James, Mart 2015: 73).

KAYNAKÇA

- Acemoglu, D. ve Robinson, J. (2008). The role of institutions in growth and development (Cilt. 10). Washington DC: Dünya Bankası.
- African Communist Editorial, (2017, Şubat 16). Inequality is no longer just about race - African Communist. PoliticsWeb. Retrieved from <http://www.politicsweb.co.za/opinion/inequality-is-no-longer-just-about-race--african-c>
- Amenta, E., & Poulsen, J. D. (1996). Social politics in context: The institutional politics theory and social spending at the end of the New Deal. *Social forces*, 75(1), 33-60.
- ANC, (2017), Economic Transformation Discussion Document.
- Andrews, M. (2008). Is Black Economic Empowerment a South African Growth Catalyst? (Or could it be...). Center For International Development, Harvard University.
- Bernstein, A., Kadt, J., Roodt, M., & Schirmer, S. (2014). South Africa and the Pursuit of Inclusive Growth, Democracy Works. Country Report. The Centre for Development and Enterprise & The Legatum Institute.
- Bhorat, H., Buthelezi, M., Chipkin, I., Duma, S., Mondli, L., Peter, C., ... ve Friedenstien, H. (2017). Betrayal of The Promise: How South Africa is Being Stolen, The State Capacity Research Project, <http://pari.org.za/wp-content/uploads/2017/05/Betrayal-of-the-Promise-25052017.pdf>
- Bhorat, H., Hirsch, A., Kanbur, S. R., ve Ncube, M. (2014). *Economic policy in South Africa: past, present, and future* (No. 642-2016-44220). Cape Town: Development Policy Research Unit, University of Cape Town.
- Bernstein, H. (2013). Commercial Agriculture in South Africa since 1994: 'Natural, Simply Capitalism'. *Journal of agrarian change*, 13(1), 23-46.
- Bosiu, T., Goga, S., & Roberts, S. (2017). Concentration, Profits and Investment: Let's Focus on the Structure of the Economy, Not 'Cash Hoarding', *Policy Briefing Paper*, 1. <https://www.competition.org.za/overview/>
- Geniş Tabanlı Siyah Ekonomik Güçlendirme Programı – BBEEC, (2016). Strategy of the Broad-Based Black Economic Empowerment Commission 2017-2021.
- Small Enterprise Development Agency. (2016). The small, medium and micro enterprise sector of South Africa, *Research Note*, 2016, No 1.
- BUSA, (2017). Background Document Business Approach to Black Economic Transformation For Inclusive Growth.
- BusinessTech, (2015). *BEE isn't doing what it's supposed to: former ANC treasurer*. <https://businesstech.co.za/news/business/98793/bee-isnt-doing-what-itssupposed-to-former-anc-treasurer/>
- Changole, A. (31 Temmuz 2022). Black Ownership of South African Businesses Falls Below 30%. *Bloomberg*.

- Erişim Adresi: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-07-31/black-ownership-of-south-african-businesses-falls-below-30> Erişim Tarihi: 22 Eylül 2022
- Cilliers, J., & Aucoin, C. (2016). Economics, governance and instability in South Africa. *Institute for Security Studies Papers*, 2016(293), 1-24.
- Corruption Watch - CW, (2015). Understanding Corrupting in Tenders, Johannesburg, <http://www.corruptionwatch.org.za/wp-content/uploads/2015/06/Corruption-Watch-Understanding-tender-corruption.pdf>
- Cousins, B., & Hall, R. (2018). South Africa's Land Debate is Clouded By Misrepresentation and Lack of Data. *The Conversation*, 8, 1-4.
- CEE [Commission for Employment Equity] (2022). *22nd Commission for Employment Equity Annual Report 2021/22*. Erişim Adresi: <https://csgskills.co.za/publication-and-release-of-the-22nd-cee-annual-report/> Erişim Tarihi: 12 Ekim 2022
- Creamer, K. (1994). South Africa as an Open Economy: Problems and Potentialities, *State of the Nation: South Africa*, 2014, 142-157. Meyiwa, T. (editör) içerisinde.
- Nkondo, M., Chitiga-Mabugu, M., Sithole, M., & Nyamnjoh, F. (2014). State of the Nation 2014: South Africa 1994-2014: A twenty-year review.
- Department Of Labour Chief Directorate Of Communication - DLCDC, (2017). Commission For Employment Equity Annual Report 2016 – 2017.
- Department of Public Service and Administration - DPSA, (2003). Country Corruption Assessment Report South Africa.
- Department of Rural Development and Land Reform – DRDLR, (2017). Land Audit Report, Version 2.
- Department of Trade and Industry - DTI,(2015). Black Industrialists Policy.
- Department of Trade and Industry - DTI,(2013). National Summit on Broad-Based Black Economic Empowerment Summit Report.
- Department of Trade and Industry - DTI, (2013b). Broad Based Economic Empowerment Amendment Bill, Ekim.
- Department of Trade and Industry - DTI, (2007). Background To, Intention & Application Of The Codes Of Good Practice, https://www.thedti.gov.za/economic_empowerment/docs/Inside.pdf
- Devereux, S., & Waidler, J. (2017). Why does malnutrition persist in South Africa despite social grants? *Food Security South Africa Working Paper Series*, 1.
- DTI – (2007b). A National Industrial Policy Framework, ISBN 1-920106-10-3.
- Department of Trade and Industry - DTI, (2003). South Africa's Economic Transformation: A Strategy for Broad-Based Black Economic Empowerment, White Paper on BBBEE.
- Dibben, P., Klerck, G., & Wood, G. (2015). The ending of southern Africa's tripartite dream: the cases of South Africa, Namibia and Mozambique. *Business History*, 57(3), 461-483.

- Dikeni, L. M. (2017). Populism and Nationalism: Implications for South Africa. *The Journal Of The Helen Suzman Foundation*, (80), 14-20.
- Dludlu, John, (2017). Why is BEE failing? <https://www.fn24.com/Economy/why-bee-is-failing-20170108-2>
- Dünya Bankası, (2018). Global Economic Prospects: Broad-Based Upturn, But for How Long? Advance edition. Washington, DC.
- Dünya Bankası (2021). World Bank national accounts data - South Africa. Erişim: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2021&locations=ZA&start=2000&view=chart> Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2022.
- Dünya Bankası Küresel Yönetişim Göstergesi, (2018). <http://info.worldbank.org/governance/wgi/#reports>
- Dünya Ekonomi Forumu, (2018). The Inclusive Development Index 2018. Yayınlanma tarihi: 22 Ocak 2018. Erişim: <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-development-index-2018/>
- Economic Development Department- EDD, (2017). Background Note On Competition Amendment Bill, Government Gazette, 1 Aralık.
- Hauki, H., & Engdahl, C. (2001). Black Economic Empowerment an Introduction for Non-South African Businesses.
- Emkes, W. (2012). Black economic empowerment and South Africa. *Contemporary Review*, 294(1705), 200-208.
- Emuze, F., & Adlam, R. (2013). Implementation of Broad-Based Black Economic Empowerment in Construction: A South African Metropolitan Area Study. *Acta Structilia*, 20(1).
- Faulkner, D., Loewald, C., & Makrelov, K. (2013). Achieving higher growth and employment: Policy options for South Africa. *South African Reserve Bank Working Paper*, 13(03).
- Fedderke, J. W. (2014). Exploring unbalanced growth in South Africa: Understanding the sectoral structure of the South African economy. *South African Reserve Bank Working Paper*, 14(7).
- Fotoyi, A., Tetani, S., Tsedu, M., & Wood, C. (2016). Analysis of existing industrial policies and the state of implementation in South Africa. *Trade and Industrial Policy Strategies*.
- Friedman, S. (2018). Is South Africa's ANC Bent on Radical Policies? Here's Why the Answer is No, The Conversation. <https://theconversation.com/is-south-africas-anc-bent-on-radical-policiesheres-why-the-answer-is-no-89801>
- Gamede, N. W. (2017). Human capital development in South Africa: perspectives on education in the post-apartheid era. *Master of Commerce. University of South Africa*.
- Gumede, William. (2017). Combating Corruption in South Africa Policy Brief 14. <https://democracyworks.org.za/policy-brief-12-combating-corruptionin-south-africa/>
- Gumede, W. (2011). Tackling the Corruption, *Focus*(60).
- Gunnion, L. (2017). South Africa In a Tight Spot, *Global Economic Outlook 1st Quarter*, Deloitte Research.
- Harrington, A. (2005). *Modern Social Theory An Introduction*, Oxford University Press.
- Hicks, A., & Misra, J. (1993). Political resources and the growth of welfare in affluent capitalist democracies,

- 1960-1982. *American Journal of Sociology*, 99(3), 668- 710.
- Hirsch, A. (2015). How Compromises And Mistakes Made In The Mandela Era Hobbled South Africa's Economy. <https://theconversation.com/howcompromises-and-mistakes-made-in-the-mandela-era-hobbled-south-africaseconomy-52156>
- Hoffman, P. (2012). The effect of corruption on poverty. *Conference on Strategies to Overcome Poverty&Inequality, Towards Carnegie III*, The University of Cape Town.
- Horwitz, F. M., & Jain, H. (2011). An assessment of employment equity and broad based black economic empowerment developments in South Africa. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*.
- Human, D. (2006). Implementation of affirmative action and Black Economic Empowerment (BEE) in the construction industry. *Unpublished Honours Research. University of Free State*.
- Jeffery, A. (2013). BEE is flawed and should be scrapped <http://mg.co.za/article/2013-01-18-bee-is-flawed-and-should-be-scrapped>
- Kleynhans, E. P., ve Kruger, M. C. (2014). Effect of Black Economic Empowerment on profit and competitiveness of firms in South Africa. *Acta Commercii*, 14(1), 1-10.
- Krensel, Andreas (2013). Amended Broad-Based Black Economic Empowerment (BBBEE) Act-Codes of Good Practice.
- Krüger, L. P. (2014). Broad-based black economic empowerment (B-BBEE) in South Africa: A moral and ethical management perspective. *Problems and Perspectives in Management*, 12(4), 442-456.
- Languille, S. (2016). 'A%ordable' private schools in South Africa. A%ordable for whom? *Oxford Review of Education*, 42(5), 528-542.
- Lindsay, D. M. (2015). *BEE informed: A diagnosis of black economic empowerment and its role in the political economy of South Africa* (Doktora Tezi).
- Lopes, A. (2006). *Welfare arrangements, safety nets and familial support for the elderly in Portugal*. London School Of Economics And Political Science.
- Mabasa, K. (2015). *Building a bureaucracy for the South African Developmental State: an institutional-policy analysis of the post-apartheid political economy* (Doktora Tezi, Pretoria Üniversitesi).
- Magri, P. (2016). Introduction South Africa: The need for change. Milano.
- Maharaj, M. (2008). The ANC and South Africa's Negotiated Transition To Democracy And Peace.
- Makino, K., & Sato, C. (2013). *Public policy and transformation in South Africa after democratisation*. Institute of Developing Economies Japan External Trade Organization.
- Malikane, C. (2017). The Chris Malikane Doctrine: White monopoly capital: Myth or Reality? <https://www.ujuh.co.za/the-chris-malikane-doctrinewhite-monopoly-capital-myth-or-reality/>
- Mohamed, S. (2012). The impact of capital flows on the South African economic growth path since the end of apartheid. AUGUR Working Paper.
- Mutize, M. ve Sean G. (2017). White monopoly capital: an excuse to avoid South Africa's Real Problems. <https://>

- theconversation.com/white-monopolycapital-an-excuse-to-avoid-south-africas-real-problems-75143
- Mondi, L. (2017). Black Business and The State in South Africa. *Biennial Conference of the Economic Society of South Africa*, Grahamstown (Cilt 31).
- Munzhedzi, P. H. (2016). South African public sector procurement and corruption: Inseparable twins? *Journal of Transport and Supply Chain Management*, 10(1), 1-8.
- National Science and Technology Forum - NSTF, (2017), Understanding the context of the National Development Plan (NDP).
- National Treasury Republic of South Africa - NTRSA, (2017) Budget Review 2017.
- Nattrass, N. (2014). South Africa: Post-Apartheid Democracy and Growth, Center For Development And Enterprise, Democracy Works, Konferans Raporu.
- OECD (2022a), OECD Economic Outlook, Volume 2022 Issue 1, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/62d0ca31-en>.
- OECD (2022b), *Long-term unemployment rate (indicator)*. doi: 10.1787/76471ad5-en (Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2022)
- OECD (2022c), *OECD Economic Surveys: South Africa 2022*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/d6a7301d-en>.
- OECD (2022d), Poverty rate (indicator). doi: 10.1787/0fe1315d-en (Erişim Tarihi: 26 Eylül 2022).
- OECD (2021a), Economic Policy Reforms 2021: Going for Growth. OECD Publishing, Paris
- OECD (2021b), *Health at a Glance 2021: OECD Indicators*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/ae-3016b9-en>.
- OECD (2017). *OECD Economic Surveys: South Africa 2017*. OECD Publishing, Paris
- OECD (2016). Society at a Glance 2016: OECD Social Indicators, OECD Publishing, Paris.
- Orton, D. (2008). The Impact of Broad-Based Black Economic Empowerment (BBBEE) on family businesses (Doktora Tezi, North-West University).
- Pampel, F. C., & Williamson, J. B. (1988). Welfare spending in advanced industrial democracies, 1950-1980. *American Journal of Sociology*, 93(6).
- Parliament of The Republic of South Africa – PORSA, 2017, Report Of The High Level Panel On The Assessment Of Key Legislation And The Acceleration Of Fundamental Change. <https://www.parliament.gov.za/high-level-panel>
- Phillip, K. (2011). Inequality And Economic Marginalisation, How The Structure Of The Economy Impacts On Opportunities On The Margins, Trade & Industrial Policy Strategies – TIPS.
- PRSA - The Presidency Republic of South Africa, (2014), Twenty Year Review South Africa 1994- 2014.
- PRSA - The Presidency Republic of South Africa, (2012), Our Future Make It Work National Development Plan 2030.
- Public Service Commission- PSC, (2017), Factsheet On Completed Disciplinary Proceedings On Financial Mis-

conduct For The 2016/2017 Financial Year, Pretoria.

Rakometsi, M. S. (2008). The transformation of Black school education in South Africa, 1950- 1994: A historical perspective (Doktora Tezi, University of the Free State).

Reddy, V., Bhorat, H., Powell, M., Visser, M. Ve Arends, F., (2016) Skills Supply and Demand in South Africa, LMIP Publication, *Human Sciences Research Council*, Pretoria.

Rensburg, V. (2010). The Constitutional Framework For Broad-Based Black Economic Empowerment. Faculty Of Law, (Doktora Tezi. University Of the Free State).

SAHO, (2014). South Africa's Key economic policies changes (1994 - 2013), www.sahistory.org.za/article/south-africa's-key-economic-policies-changes-1994-2013.

SAHO –Africa History Online, (2017). South South Africa's Foreign Relations During Apartheid–1948, <http://www.sahistory.org.za/article/southafricas-foreign-relations-during-apartheid-1948>

Salisbury, T. (2016). Education and inequality in South Africa: Returns to schooling in the post-apartheid era. *International Journal of Educational Development*, 46, 43- 52.

South African Reserve Bank [SARB] (Mart 2022). Full Quarterly Bulletin – No 303. Pretoria.

Schneider, J. (2015). Real Black Economic Empowerment, *New African*.

Schwartz, J. J. ve Tabb, D. (1972). Social Welfare: Changing Policies and Changing Priorities. *American Behavioral Scientist*, 15(5).

SASCO, (2017). A Review On Black Economic Empowerment (BEE) <https://sasco.org.za/a-review-on-black-economic-empowerment-bee/>

Shava, E. (2016). Black economic empowerment in South Africa: Challenges and prospects. *Journal of Economics and Behavioral Studies*, 8(6), 161-170.

Skocpol, T., & Amenta, E. (1986). States and Social Policies. *Annual Review of Sociology*, 12(1).

Smith, M.N. (2016). Black Economic Empowerment is Not Black Economic Empowerment. <http://thoughtleader.co.za/readerblog/2016/06/20/blackeconomic-empowerment-is-not-black-economic-empowerment/>

Southall, R. (2017). White monopoly capital: Good Politics, Bad Sociology, Worse Economics. *The Conversation*.

Statista (2 Aralık 2022). South Africa: National debt in relation to gross domestic product (GDP) from 2017 to 2027. Erişim: <https://www.statista.com/statistics/578887/national-debt-of-south-africa-in-relation-to-gross-domestic-product-gdp/>

Statistics South Africa – STATS SA (2022a). Quarterly Labour Force Survey (QLFS), 1st Quarter. Pretoria

Statistics South Africa – STATS SA (2022b). General Household Survey 2021. Pretoria

Statistics South Africa – STATS SA (2022c). Quarterly Employment Statistics. Pretoria

Statistics South Africa – STATS SA (2017a). South Africa Demographic and Health Survey 2016: Key Indicator Report, Pretoria.

Statistics South Africa – STATS SA (2017b), Poverty Trends in South Africa: An Examination of Absolute Po-

verty between 2006 and 2015, Pretoria.

Statistics South Africa – STATS SA (2017d). Mid-year Population Estimates 2017.

Statistics South Africa – STATS SA (2016). Community Survey 2016, Statistical Release, Pretoria.

Statistics South Africa – STATS SA (2014). Youth Employment, Unemployment, Skills And Economic Growth 1994 and 2014, Pretoria.

Steenkamp, L. (2015). South Africa's Economic Policies On Unemployment: A Historical Analysis of Two Decades of Transition (Doktora Tezi).

Tangri, R., ve Southall, R. (2008). The politics of black economic empowerment in South Africa. *Journal of Southern African Studies*, 34(3), 699-716.

Tshetu, T. N. (2014). An Analysis of Black Economic Empowerment (BEE) Owned Companies' Success Stories, Master of Business Administration, *Gordon Institute of Business Science*, University of Pretoria.

United National Development Programme – UNDP, (2014). The Impacts of Social And Economic linequality on Economic Development in South Africa.

United Nations Inter-agency Group for Child Mortality Estimation [UN IGME] (2021). South Africa and World - Under-Five Mortality Rate – Total. Erişim: <https://childmortality.org/data>

Wehmhoerner, A. (2015). Correcting The Past – Losing The Future? Black Economic Empowerment In South Africa, *Foundation For European Pregressive Studies*.

Wilkinson, Kate, (2017). Guide: Black Ownership on SA's Stock Exchange – What We Know. <https://africacheck.org/factsheets/guide-much-sasstock-exchange-black-owned-know/>

Wilmot, D. (2017). Transformative teacher education in a time of crisis. *Inaugural Lecture given by Professor Di Wilmot Education Faculty*, Rhodes University.

Inaugural Lecture (2017). Education Faculty, Rhodes University, South Africa, 7 Eylül, https://www.ru.ac.za/media/rhodesuniversity/content/facultyofeducation/images/newsimages/Di%20Wilmot%20Inaugural%20lecture%207%20September%202017_FINAL.pdf

Worldwide Governance Indicators [WGI] (2022). South Africa. Erişim: <https://info.worldbank.org/governance/wgi/Home/Reports>

Zondi, S. N. T. (2012). Tenders and corruption in post-apartheid South Africa: Rethinking African Ethics as a Panacea for Corruption (Doktora Tezi).

<https://elections.timeslive.co.za/results?type=1091&mapType=results>

KISALTMALAR

ANC	Afrika Ulusal Kongresi
HPBG	Hızlandırılmış ve Paylaşılan Büyüme Girişimi
SEGP	Siyah Ekonomik Güçlendirme Programı Geniş Tabanlı Siyah Ekonomik Güçlendirme Programı
İKÖ	İş Karmaşıklığı Ölçümü
GAİB	Güney Afrika İş Birliği
İEK	İstihdam Eşitliği Komisyonu
YKB	Yönetim Kurulu Başkanı
DGAU	Demokratik Bir Güney Afrika İçin Uzlaşma
GATBK	Güney Afrikalı Ticaret Birlikleri Kongresi
TSB	Ticaret ve Sanayi Bakanlığı
İÇN	İstihdam Çağı Nüfusu
DEG	Dezavantajlılar İçin Ekonomik Güçlendirme
EÖS	Ekonomik Özgürlük Savaşçıları
MMİ	Muaf Mikro İşletmeler
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GEAR	Büyüme, İstihdam ve Yeniden Dağıtım Programı
JMKB	Johannesburg Menkul Kıymetler Borsası
YAS	Yoksulluk Alt Sınırı
UKP	Ulusal Kalkınma Planı
YBY	Yeni Büyüme Yolu
UP	Ulusal Parti
MGK	Milli Güvenlik Konseyi
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
AKİ	Aday Küçük İşletmeler

SIYAH EKONOMİK GÜÇLENDİRME

Engeller ve Yeniden Kavramsallaştırma

Black Economic Empowerment Handicaps and Reconceptualization

ÖDB	Önceden Dezavantajlı Bireyler
KÖO	Kamu-Özel Ortaklığı
İKP	İmar ve Kalkınma Programı
GADSA	Güney Afrika Demografi ve Sağlık Araştırması
GAEGAM	Güney Afrika Emek ve Gelişim Araştırma Merkezi
GAÇYE	Güney Afrika Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KMOBİ	Küçük, Mikro ve Orta Büyüklükteki İşletmeler Güçler, Zayıflıklar, Fırsatlar ve Tehditler
BDC	Birleşik Demokratik Cephe

• Hacettepe Mh. Gelin Sk. No:8 06230 Altındağ/Ankara - Türkiye
• +90 312 235 05 10 • afrikavakfi • www.afrikavakfi.org.tr